

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2022

Kateřina Holmanová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Reflexe sudetoněmecké otázky v českém tisku v
krizovém roce 1938: Právo lidu a Venkov**

Bakalářská práce

Autor práce: Kateřina Holmanová

Studijní program: Česko-německá studia

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2022

Kateřina Holmanová

Bibliografický záznam

HOLMANOVÁ, Kateřina. *Reflexe sudetoněmecké otázky v českém tisku v krizovém roce 1938: Právo lidu a Venkov*. Praha, 2022. 39 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

Rozsah práce: 70052 znaků

Abstrakt

Cílem této práce je zjistit, jak deníky Právo lidu a Venkov nahlížely na sudetoněmeckou otázku v roce 1938 a zda se k ní vyjadřovaly podobně či odlišně. První klíčovou událostí roku 1938, která značně ovlivnila soužití Čechů a Němců v Československu a zároveň se stala podnětem k intenzivnějšímu řešení sudetoněmecké otázky, byl Anšlus Rakouska, na nějž většina sudetských Němců reagovala nadšeně. Vyvolal v nich přesvědčení, že obdobně dojde i k připojení československých pohraničních oblastí k Německé říši, což si mnoho z nich přálo. Toto dění přispělo k tomu, že SdP a její příznivci začali vůči československým úřadům vystupovat rázněji. V rámci jednání se státní mocí předstíral Henlein zájem o zlepšení postavení německé menšiny v Československu, ve skutečnosti však SdP usilovala o to, aby se sudetoněmecká otázka stala předmětem jednání mezinárodní politiky. Ruku v ruce s postupným vyostřováním politiky SdP docházelo k radikalizaci postoje německého obyvatelstva, což se dotklo primárně aktivistických stran, které postupně ztrácely veškeré zbytky své podpory. S ohledem na rozsah této bakalářské práce není možné zaznamenat celé mediální spektrum roku 1938, proto byla vybrána pouze dvě nejdůležitější periodika. Jednalo se o deníky vládních stran, které byly spoluaktéry jak v debatách s Henleinem, tak i v jednání na mezinárodní úrovni.

Abstract

The purpose of this thesis is to explore how the papers Právo lidu and Venkov, viewed the Sudeten German question in 1938 and how they expressed their opposition to the situation. The first key affair of 1938, which greatly strained coexistence between Czechs and Germans in Czechoslovakia, was the Anschluss of Austria, which many Sudeten Germans enthusiastically supported. This soon became the inspiration for a more severe solution to the Sudeten German question. The Anschluss supplied many Sudeten Germans with the conviction that the disputed Czechoslovak border areas would be annexed by the German Reich. This contributed towards increased hostilities between SdP supporters and Czechoslovak authorities. In negotiations with the government, Henlein pretended to be interested in improving the position of the German minority in Czechoslovakia, but in reality, the SdP sought to make the Sudeten-German issue a subject of international policy negotiations. The increased conflict, hand in hand with the gradual sharpening of SdP

policy, radicalized the German population, primarily affecting the activist parties, who gradually lost all remnants of their support. Considering the tight scope of this bachelor thesis it would be impossible to record and recount the entire media spectrum of the period, therefore only the two most important periodicals could be selected. These were the papers of government parties that acted not only in the debates with Henlein but also in negotiations at the international level.

Klíčová slova

Sudetoněmecká otázka, 1938, Sudetoněmecká strana, Konrad Henlein, Sudety, Právo lidu, Venkov, periodikum

Keywords

Sudeten German Question, 1938, Sudeten German Party, Konrad Henlein, Sudetenland, Právo lidu, Venkov, periodical

Title/název práce

Reflection of the Sudeten German question in the Czech press in the crisis year 1938: Právo lidu and Venkov

Obsah

Úvod	2
1. Konrad Henlein a vznik jeho hnutí	5
2. Vývoj hnutí a zásadní milníky česko-německých vztahů od roku 1933 do roku 1938	7
3. Klíčové události krizového roku 1938	11
4. Analýza periodik - Právo lidu a Venkov	17
4.1. Jednat či nejednat s SdP?	20
4.1.1. Právo lidu.....	21
4.1.2. Venkov	22
4.2. Postoj Velké Británie a Francie k sudetoněmecké otázce v Československu .	24
4.2.1. Právo lidu.....	24
4.2.2. Venkov	26
4.3. Vztah k demokratickým Němcům	27
4.3.1. Právo lidu.....	27
4.3.2. Venkov	29
4.4. Možná východiska pro řešení sudetoněmecké otázky v Československu	30
4.4.1. Právo lidu.....	30
4.4.2. Venkov	32
Závěr.....	33
Summary.....	36
Seznam použité literatury a zdrojů	39
Knižní zdroje.....	39
Internetové zdroje	39
Tištěná periodika.....	39

Úvod

První klíčovou událostí roku 1938, která značně ovlivnila soužití Čechů a Němců v Československu a zároveň se stala podnětem pro intenzivnější řešení sudetoněmecké otázky, byl anšlus Rakouska, na který většina sudetských Němců reagovala nadšeně. Vyvolal v nich přesvědčení, že obdobně dojde i k připojení československých pohraničních oblastí k Německé říši, což si mnoho z nich přálo. Toto dění přispělo k tomu, že SdP a její příznivci začali vůči československým úřadům vystupovat sebevědoměji.¹ Počet jejích členů navíc neustále narůstal. Když Hitler oznámil Henleinovi, že „hodlá vyřešit československý problém během nepřilíš krátké doby“, dal mu zároveň za úkol začít klást požadavky, které budou pro Československo nepřijatelné.² V rámci jednání se státní mocí předstíral Henlein zájem o zlepšení postavení německé menšiny v Československu, ve skutečnosti však SdP usilovala o to, aby se sudetoněmecká otázka stala předmětem jednání mezinárodní politiky, což by dalo Hitlerovi možnost do celé záležitosti otevřeně zasahovat. Historik Piotr Majewski vysvětluje, že se strana dokonce snažila o vyvolání mezinárodní krize, která by umožnila připojení sudetských oblastí, případně i Čech, Moravy a Slezska ke Třetí říši.³ Tato strategie však způsobila, že západní mocnosti vyvíjely na československou vládu čím dál tím větší nátlak, aby otázku postavení německé menšiny řešila a při tom jednala také s SdP a vzala v úvahu její požadavky. Jelikož bylo potřeba s Velkou Británií a Francií udržet politické a hospodářské styky, muselo Československo k dalším ústupkům přistupovat. Při případném útoku by se navíc země bez pomoci západních mocností neubránila. Ruku v ruce s postupným vyostřováním politiky SdP docházelo k radikalizaci postoje německého obyvatelstva, což se dotklo primárně aktivistických stran, jež postupně ztrácely veškeré zbytky své podpory.⁴

Pojem „krizový rok 1938“, jenž je součástí názvu této práce, byl převzat od Detlefa Brandese, který se uvedeným obdobím detailně zabýval, a toto označení dokonce použil pro pojmenování své monografie „Sudetští Němci v krizovém roce 1938“. Tento rok představoval období plné zvrátů, a to nejen v rámci vývoje česko-

¹ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 285.

² *Ibid.*, 286.

³ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 348.

⁴ *Ibid.*, 349.

německých vztahů. Obecně byl spjatý s rostoucími fašistickými tendencemi⁵, v Evropě i jinde ve světě. V rámci ČSR se jednalo především o Henleinovu Sudetoněmeckou stranu, která se v dubnu 1938 otevřeně přihlásila k ideologii nacionálního socialismu.

Cílem této práce je zjistit, jak deníky *Právo lidu* a *Venkov* nahlížely na sudetoněmeckou otázku a zda se k ní vyjadřovaly podobně či odlišně. Na základě známé literatury pojednávající o politických stranách lze předpokládat, že nějaké rozdíly zaznamenány budou, není však jasné, v rámci kterých oblastí a do jaké míry. S ohledem na rozsah bakalářské práce není možné obsáhnout celé mediální spektrum, proto byla vybrána pouze dvě nejdůležitější periodika. Jednalo se o deníky vládních stran, které byly spoluaktéry jak v debatách s Henleinem, tak v jednání na mezinárodní úrovni. *Právo lidu* představoval stranický list Československé sociálně demokratické strany dělnické, *Venkov* spadal pod Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu neboli stranu agrární. Sociální demokraté se vyznačovali pluralitou názorů mezi svými členy. Strana byla složená z křídla vedoucího, křídla levicově orientovaného, naproti tomu však část jejich stoupenců patřila k reformní nemarxistické skupině. Součástí byly tedy tři větší skupiny zaujímající různé postoje. Co se agrární strany týče, ani ta nebyla ideově jednotná. Část stoupenců zastávala liberální a demokratické postoje, někteří však inklinovali ke krajní pravici a na vnitrostranické úrovni se u mnohých členů objevovala tendence jednat autoritativním způsobem.

Na základě sekundární literatury byly pro analýzu zvoleny čtyři oblasti zkoumání, hledající odpověď na následující otázky: Měla československá vláda dle *Práva lidu* a *Venkova* jednat s SdP? Jak se podle obou deníků stavěla Velká Británie a Francie k sudetoněmecké otázce v Československu? Jaký vztah měla periodika k demokratickým Němcům? Jaká byla dle *Práva lidu* a *Venkova* možná východiska pro řešení sudetoněmecké problematiky v Československu?

Analyzované období zahrnuje leden až začátek září 1938. Prvním klíčovým momentem roku 1938 byl sice zmíněný anšlus Rakouska, který proběhl v březnu, leden byl však jako počáteční zkoumaný měsíc zvolen proto, aby bylo případně možné porovnat, jak se periodika vyjadřovala k sudetoněmecké otázce již nějakou dobu před

⁵ Otto Novák, *Henleinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 140.

touto událostí. Analýza je pak završena obdobím, kdy Sudetoněmecká strana ukončila jednání s československou vládou, tedy 8. září 1938.

Co se samotné struktury této práce týče, její první část představuje osobu Konrada Henleina a uvádí důležité informace k vývoji Sudetoněmecké strany. Následně jsou shrnuty významné milníky česko-německých vztahů od roku 1933, tedy od nástupu Hitlera, do roku 1938, na což navazuje kapitola zabývající se výhradně rokem 1938. Jsou zde popsány klíčové momenty, které se v té době udály, důraz je pak kladen na průběh jednání mezi Sudetoněmeckou stranou a československou vládou. Po detailnějším představení periodik přechází práce v jejich samotnou analýzu.

Bádáním nad obdobím první republiky se zabývali mnozí autoři již v 50. a 60. letech 20. století. Patří k nim například Věra Olivová, která se tomuto tématu věnuje v díle *Československé dějiny (1918–1945)*, z a Robert Kvaček rozebírající toto období v knize *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933–1937*. Obě publikace byly vydány v roce 1966. Vnitropolitický obraz meziválečného Československa se však dlouhou dobu obcházel. K prvním autorům, kteří ve svých dílech tuto oblast zohledňují, patří Christoph Boyer, jenž v roce 1999 vydal dílo *Nationale Kontrahenten oder Partner?: Studien zu den Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen in der Wirtschaft der ČSR (1918–1938)*. K dalším syntézám patří i kniha *Malé dějiny československé 1867–1939* z roku 2007 od Zdeňka Kárníka. Po roce 2000 začaly vznikat i monografie věnující se primárně sudetoněmecké problematice, rozmachu nacionálního socialismu v Československu či Mnichovské dohodě. K autorům zabývajícím se těmito oblastmi patří zejména Detlef Brandes, který napsal již zmíněnou knihu *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, dále Jan Kuklík a Jan Němeček, již v roce 2013 publikovali dílo *Od národního státu ke státu národnosti: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. K dalším historikům, kteří se tomuto bádání věnovali, patří i zahraniční autor Piotr Majewski se svým dílem *Sudetští Němci 1848–1948*. Opomenuti by neměli být ani soudobí autoři jako Jaroslav Kučera, jenž se detailně zabývá mimo jiné i jazykovou otázkou v česko-německých vztazích, a to v díle *Minderheit im Nationalstaat. Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918–1938*. K největším znalcům období okolo Mnichovské dohody patří

také historik Vít Smetana, který publikoval například knihu s názvem *In the shadow of Munich*.

1. Konrad Henlein a vznik jeho hnutí

Konrad Henlein, celým jménem Konrad Ernst Eduard Henlein, se narodil 6. května 1898 ve Vratislavicích na Liberecku jako syn knihkupce Konrada Henleina a Hedviky Henleinové, rozené Dvořáčkové. Zajímavým faktem je, že svou českou matku zatajoval. V roce 1916 se po absolvování obchodní akademie v Jablonci nad Nisou přihlásil do armády a účastnil se bojů na italské frontě. Roku 1925 se stal náčelníkem svazu Deutscher Turnverband, a nastartoval tak profesionální dráhu turnerského cvičitele.⁶ Společně s Heinrichem Ruthou, organizátorem sudetoněmeckého mládežnického hnutí, následně reorganizoval turnerské hnutí, a vybudoval tak mohutnou šovinistickou organizaci, jejímiž základními principy se staly nacionalismus, antimarxismus, antidemokratismus a antisemitismus.⁷ Při ideové výchově soustředil Henlein svou pozornost na otázky rasové čistoty, a při vojenských cvičeních se dokonce dopustil výtržností, které lze označit jako nacionalistické. Co se pozdějšího vystupování v rámci hnutí týče, dalo by se říci, že byl Henlein vnímán jako vůdce především díky propagandě, která ho do této pozice stylizovala. Důvěru vzbuzoval také svou zdánlivou zdrženlivostí a venkovskou průměrností, a to nejen u Němců, ale i u některých Čechů.⁸

Za předchůdkyně hnutí *Sudetendeutsche Heimatfront* (SHF), později strany přejmenované na *Sudetendeutsche Partei* (SdP), můžeme považovat *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP), jejíž představitelé často byli nazýváni jako Hakenkreuzleři, a *Deutsche Nationalpartei* (DNP), které byly v říjnu roku 1933 v ČSR zakázány. Tyto strany zastávaly všenněmecké ideály, podle kterých měli být všichni Němci spojeni v jednom státě, a to i s půdou, na níž žili.⁹

⁶ Otto Novák, *Henleinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 19.

⁷ Ibid, 19.

⁸ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 315.

⁹ Zdeňek Beneš, Drahomír Jančík a kolektiv, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948* (Praha: Gallery, 2002), 88.

V prvorepublikovém kontextu bychom je tedy mohli označit jako strany negativistické. Negativismus se vyznačoval tím, že jeho zastánci nebyli ochotni spolupracovat s československými stranami. Navíc se u nich objevovala tendence autoritativního způsobu vlády, a snažili se dokonce o zánik republiky. Jejich hlavním cílem bylo, jak již zmiňujeme výše, aby všichni Němci žili na jednom místě, na germanizovaném území, a to společně s Rakouskem, západním Polskem, českými zeměmi na východě, s Alsaskem a Lotrinskem na západě a se Šlesvikem-Holštýnskem na severu.¹⁰

Část sudetských nacionalistů zpočátku nacistickou ideologii neakceptovala. Původní pojetí myšlení mělo základ v teorii sociologa Othmara Spanna. Ta rozvíjela koncepci státu autoritativního, jehož základem mělo být stavovské uspořádání. Řízen byl skupinou moudrých, tedy intelektuály, podnikateli či politiky, a na jeho vrcholu by stál mluvčí, či přímo vůdce. Spannismus však nebyl s nacistickou ideologií totožný, proto se nacistům postupně začal jevit jako nepřijatelný.¹¹ Hlásili se k němu ale představitelé *Kammeradschaftsbundu*, kteří se podíleli na vzniku sudetoněmecké vlastenecké fronty a získali i mnohá místa v jejím vedení. Myšlenku spannismu Konrad Henlein zpočátku zastával, hnutí však bylo postupně infiltrováno nacismem. Jeho převaha vedla k tomu, že se od spannovské politiky postupně upustilo. Její představitelé byli ze strany vyloučeni nebo se společně s Henleinem přidali k nacistické ideologii.¹²

Výstavba Henleinova hnutí začala v říjnu 1933.¹³ V tento den vydal Konrad Henlein výzvu „Ke všem sudetským Němcům“, aby se hlásili k německému kulturnímu a osudovému společenství a vstupovali do *Sudetendeutsche Heimatsfront*, kterou založil. Poté, co byl v červenci téhož roku zorganizován úspěšný slet v Žatci, začal Henleinův vliv mezi německým obyvatelstvem stoupat.¹⁴ První organizace SHF byly založeny na Děčínsku, Ústecku, Jablonecku a Liberecku. Dále pak na Karlovarsku a Chebsku. Na zasedání 28. ledna 1934 byl Henlein jednomyslně zvolen vůdcem.¹⁵

¹⁰ Ibid, 88.

¹¹ Ibid, 89.

¹² Ibid, 90.

¹³ Otto Novák, *Henleinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 24.

¹⁴ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 13.

¹⁵ Novák Otto, *Henleinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 24.

2. Vývoj hnutí a zásadní milníky česko-německých vztahů od roku 1933 do roku 1938

Zpočátku byl Henlein velice obezřetný a volil takovou taktiku, která nevyvolá otevřený konflikt se státem. Hnutí se dokonce oficiálně přihlásilo k aktivismu a vyjádřilo distanc od nacionálního socialismu.¹⁶ K pozdějším záměrům SdP však patřilo vytváření protičeských nálad a cílená propaganda, která měla vytvořit obraz československým státem utlačované sudetoněmecké menšiny. Hlavním cílem SdP bylo připojení většinově německy osídleného pohraničí, případně celé oblasti českých zemí k Třetí říši, o čemž se Henlein zmínil již v listopadu 1937 ve svém dopisu Hitlerovi, v němž zároveň vyjádřil svou náklonnost k nacionálnímu socialismu.¹⁷ Prostředkem k dosažení tohoto cíle pak bylo neustálé kladení požadavků, které byly nepřijatelné jak pro vládu, tak i pro českou veřejnost.¹⁸

Program SHF je velice složité analyzovat. Již Henleinova výzva z 1. října 1933 byla dosti všeobecně a pružně formulována. K této problematice se již několik týdnů po vzniku SHF ve jménu vedení vyjádřil Rudolf Sandner, jeden z čelních představitelů hnutí, když prohlásil, že SHF by měla i nadále zůstat hnutím a neměla by se svazovat programem. K tomuto výroku dodal, že by mělo být vytvořeno sudetoněmecké společenství podřízené jednomu politickému vedení.¹⁹ Jinými slovy se jednalo o požadavek překonání stranické roztržičnosti na sudetoněmecké politické scéně. Kromě něj byla v rámci „programu“ SdP vznesena také loajalita vůči československému státu.²⁰

Jedním z hlavních důvodů vzestupu SdP byla nespokojenost německých voličů s dosavadními německými stranami, které nejenže nedosáhly snížení nezaměstnanosti, ale navíc nevymohly u československé vlády žádné ústupky, co se postavení sudetských Němců týče. V pohraničí se budovaly české školy, na poštách, celnicích a železnicích

¹⁶ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 18.

¹⁷ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 29-30.

¹⁸ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 353.

¹⁹ *Ibid.*, 316.

²⁰ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 13.

byli zaměstnáváni převážně Češi, a Němci tak ztratili 40 000 až 60 000²¹ míst ve státních službách. V oblastech, kde jich bylo méně než 20 %, nemohli na úřadech komunikovat ve svém mateřském jazyce²². Češi ovšem měli právo komunikovat ve vlastním jazyce v každé obci.²³ Tato skutečnost byla Hitlerem a Henleinem využita v rámci jejich propagandy.

Dalším aspektem byla samozřejmě hospodářská krize, v jejímž důsledku docházelo ke zvyšování daní, poklesu mezd a ke snižování podpory v nezaměstnanosti.²⁴ Pohraničí osídlené převážně německou menšinou bylo situací poznamenáno nejvýrazněji, a to zejména proto, že zde převažoval spotřební průmysl, který bývá krizemi výrazně postižen.²⁵ Ke zlepšení situace však nedošlo ani v době slabého hospodářského oživení v Československu.²⁶

K úspěchu hnutí napomohla zajisté i systematická práce. Z hlavní kanceláře SHF se neustále dostávaly informace tam, kde jich bylo třeba. Jednalo se o detailní směrnice, rady a výzvy. Bylo nařízeno přijímat neustále nové členy, sledovat aktivity odpůrců a především sbírat údaje o aktuální politické situaci. Ústředí strany se pečlivě staralo o přípravu nastávajících voleb, rozesílalo schémata průvodů a evidovalo nezaplacené příspěvky. Stoupenci hnutí byly velice disciplinováni.²⁷

SdP se zasloužila o zprostředkování práce, podporu mladistvých a lidí v nouzi. Působilo to, že strana hájí v parlamentu zájmy jednotlivců, což byl dle Brandese jeden z hlavních důvodů, proč byla SdP stále populárnější. Agitace pro vstup do strany byla také velmi mocná. V některých městech chodili členové SdP dům od domu a nabádali lidi, aby vstoupili do strany. Byly rozdávány speciální letáky a pořádány všelijaké agitační události. Lidem se říkalo, že „Hitler bude chránit jen členy SdP,“ čemuž nasvědčuje i fakt, že na mnohá pracovní místa byli přijímáni právě jen oni.²⁸

²¹ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 283.

²² *Ibid.*, 283.

²³ *Ibid.*, 284.

²⁴ Otto Novák, *Henelinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 9.

²⁵ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 320.

²⁶ Otto Novák, *Henelinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987), 9.

²⁷ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 323.

²⁸ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 75.

Dne 21. října 1934 přednesl Henlein na manifestaci v České Lípě projev, ve kterém se přihlásil k loajalitě vůči československému státu a vyjádřil odmítavý postoj k fašismu a nacismu, čímž se povedlo získat další německé vrstvy, které se rozhodly SHF podporovat.²⁹ Výslovně zde odmítl využívání všenněmeckých hesel, jejichž realizace by podle něj nevyhnutelně vedla k válce Třetí říše a Československa, v níž by nejvíce utrpělo pohraničí. Ve svém projevu dále vyjádřil snahu o vydobytí autonomie pro německou menšinu v ČSR, snahu dostat do pohraničí úředníky, kteří budou umět česky i německy a zdůraznil také cíl zavést národnostní klíč ve státní správě. Manifestace se zúčastnilo několik desítek tisíc členů SHF.³⁰

Roku 1935 se SHF musela přeměnit na *Sudetendeutsche Partei* (SdP), aby mohla být připuštěna k volbám. Ty se konaly 19. května 1935. Následně se strana stala (ve volební koalici s Karpatoněmeckou stranou) nejsilnější politickou stranou ČSR vůbec. Finančně byla podporována především Třetí říší, a to tajně. Strana získala více než dvě třetiny hlasů odevzdaných německým stranám a v parlamentu zasedlo 44 poslanců a 23 senátorů SdP. Touto dobou měla SdP 371 315 členů.³¹

Léto 1936 můžeme považovat za období první krize uvnitř SdP, která byla způsobena rozkoly mezi jejími členy. Do střetu se dostali bývalí členové *Kameradschaftsbundu* s dávnými příslušníky rozpuštěné DNSAP. Tento spor dobře vysvětluje zdrženlivé chování SdP vůči nově vzniklému zákonu na obranu státu z 19. června 1936.³² O výsledku této rozepře rozhodl postoj Německa, které sympatizovalo spíše s bývalými členy DNSAP. Následně tedy došlo ke značnému oslabení pozice příznivců *Kameradschaftsbundu* v SdP. Poté v říjnu 1936 Henlein informoval berlínské ministerstvo zahraničních věcí o přestavbě poměrů uvnitř strany a vyjádřil svou připravenost začít úzce spolupracovat s NSDAP. Tyto změny v podstatě znamenaly pro Henleina porážku, neboť se stal zcela závislý na Třetí říši.³³

²⁹ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národností?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 15.

³⁰ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 322.

³¹ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 52.

³² Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 337.

³³ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 338.

Dne 18. února 1937 byl stanoven základní rámec národnostního vyrovnání v Československu formou tzv. programu národnostní politiky, který byl prohlášen vládou Milana Hodži. O deset dní později, tedy 28. února 1937, měl Henlein projev v Ústí nad Labem, na kterém nabízené ústupky obsažené v programu odmítl a požadoval přeměnu republiky na mnohonárodnostní stát, ve kterém by každá národnost měla právo na autonomii v oblasti hospodářství, kultury a školství.³⁴ V návaznosti na to předložila SdP návrhy národnostních zákonů (tzv. *Volksschutzgesetze*), podle kterých by všechny národnosti v ČSR získaly statut samosprávních korporací.³⁵ Řada z nich však byla protiústavní.

Obecně Henleinovci hledali cesty, jak vyostřit česko-německé vztahy, což potvrzuje mimo jiné i předem naplánovaná událost z podzimu 1937 v Teplicích-Šanově, kdy byl Sudetoněmeckou stranou, konkrétně Karlem Hermannem Frankem, vyprovokován incident s policií, což bylo henleinovskou propagandou vyloženo jako útok proti sudetoněmeckému poslanci. Tento incident znovu v zahraničí upoutal pozornost na sudetoněmeckou otázku, čímž splnil své poslání.³⁶

Právě otázka mezinárodního dění byla pro vzestup SdP klíčová. Ačkoliv se Beneš rozhodl spojit s Francií a jejími potenciálními spojenci, žádná dohoda zrealizována nebyla, neboť francouzská zahraniční politika se postupně dostávala do vlivu politiky britské, jež prosazovala politiku appeasementu. Ta spočívala v uspokojování požadavků nacistického Německa ve víře, že tak dojde k zachování míru.³⁷ Pro Henleina tedy bylo výhodné hledat podporu na západě, kde vystupoval s „maskou loajality“ vůči Československu, což bylo zásadní především pro jednání o národnostním statusu.³⁸

³⁴ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 345.

³⁵ Zdeňek Beneš, Drahomír Jančík a kolektiv, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948* (Praha: Gallery, 2002), 90.

³⁶ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 29.

³⁷ *Ibid.*, 17.

³⁸ *Ibid.*, 27.

3. Klíčové události krizového roku 1938

Již krátce po anšlusu Rakouska, který proběhl 12. března 1938, bylo zřejmé, že se doposud jednalo pouze o předeheru k vyústění napětí kolem československého státu a k přípravám k útoku na něj. Ministr zahraničí Kamil Krofta k této problematice uvedl, že je nutné si uvědomit, „že jakmile se Německo poněkud pevněji usadí v Rakousku, počne činiti [...] diplomatický nátlak na Československo a nátlak skrze Henleinovu stranu...“³⁹ Tento výrok potvrzovala i skutečnost, že SdP aktivizovala činnost směrem k vyvolávání konfliktů, jak již bylo popsáno v předešlé kapitole.⁴⁰ Dva týdny po anšlusu se SdP otevřeně začínala radikalizovat, mobilizovala své přívržence a zároveň se snažila získat další.⁴¹ Dne 28. března 1938 označil Hitler Henleina za svého místopředsedu v ČSR a zároveň mu oznámil, že Československo „je na řadě“. Právě při tomto setkání dostal Henlein od Hitlera pokyn klást československé vládě požadavky, které pro ni budou nepřijatelné.⁴²

V březnu ohlásily BdL (Bund der Landwirte – Svaz zemědělců) a DCVP (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei – Německá křesťansko-sociální strana lidová) přestup k Henleinově straně, čímž došlo k rozpadu tradiční pluralistické struktury politické a sociální reprezentace zájmů sudetských Němců.⁴³ Stejně tak se k hnutí začlenily i turnerské spolky. Následně SdP vydala „instrukci pro řečníky“, která zněla: „Začleněním obou posledních nemarxistických stran byla nastolena úplná politická jednota Sudetoněmectva a vystoupením BdL a DCSVP z vládní koalice ztroskotala česká menšinová politika.“⁴⁴ Dne 26. května se Henleinovi podřídily i národní spolky a založily zastřešující svaz nazvaný Sudetoněmecký svaz. Patřily sem například Svaz Němců, Německý kulturní svaz, Německý tělocvičný svaz a Sudetoněmecké pěvecké sdružení.⁴⁵

³⁹ Ibid., 34.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 350.

⁴² Zdeňek Beneš, Drahomír Jančík a kolektiv, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948* (Praha: Gallery, 2002), 102.

⁴³ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 154.

⁴⁴ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 71.

⁴⁵ Ibid., 73.

Z německých aktivistických stran, tedy z těch, které byly ochotny spolupracovat se stranami československými, tak zůstaly ČSR věrni jen němečtí komunisté organizovaní v KSČ a němečtí sociální demokraté, kteří se, jak zmiňuje Majewski, rozhodli bojovat po jejím boku proti hitlerismu. To však mělo pro československý stát pouze symbolický význam, jelikož vstup BdL a DCVP do SdP zničil poslední naděje, že by mohl být německý problém vyřešen spoluprací s aktivisty.⁴⁶

Důležitým bodem v rámci československé národnostní politiky bylo Jednání o minoritním/národnostním statutu. Není zcela jasné, kdy bylo politické rozhodnutí o jeho vzniku učiněno, avšak již 28. března 1938 byl veřejně zmíněn předsedou vlády Hodžou v rozhlasovém projevu.⁴⁷ Zdůraznil v něm, že je potřeba jedním zákonodárným aktem shrnout všechna menšinová opatření a poprvé zde použil pojem „minoritní statut“.⁴⁸ Dne 1. dubna, kdy byly započaty rozhovory mezi Hodžou a SdP, vyjádřil předseda vlády ochotu splnit některé z Henleinových požadavků a znovu informoval o tom, že je statut připravován.⁴⁹ Prezident Edvard Beneš pak k Hodžovu návrhu sestavil seznam s dalšími kroky.⁵⁰ Na britské straně se však kvůli užívání pojmu menšina objevila kritika, proto Beneš již 16. dubna ve svém projevu hovořil o menšině jako o národnosti a současně se v této době poprvé objevuje termín „národnostní statut“.⁵¹ Již ke konci dubna vznikla pracovní verze národnostního statutu, ve které byly Hodžovy návrhy upřesněny. Jednalo se například o právo, aby občané mohli komunikovat se všemi úřady a ve státních institucích v mateřském jazyce. Součástí byl také zákaz nucené výuky v jiném jazyce než v mateřském a upraven byl také proporcionalní podíl národnostních menšin ve státní správě a samosprávě.⁵² SdP však s návrhy nebyla spokojená, o čemž svědčí i Henleinův projev uskutečněný v Karlových Varech dne 24.

⁴⁶ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 351.

⁴⁷ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 156.

⁴⁸ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národností?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 38.

⁴⁹ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 352.

⁵⁰ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 156.

⁵¹ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národností?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 40.

⁵² Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 353.

dubna. Byl v něm mimo jiné představen tzv., Karlovarský program, ve kterém SdP požadovala:

- 1) rovnoprávnost sudetských Němců s českým národem,
- 2) uznání německé menšiny za samostatný právní subjekt,
- 3) zaručení nedělitelnosti německého jazykového území,
- 4) přiznání autonomie německých oblastí,
- 5) ochranu pro německé občany státu rozptýlených mimo uzavřenou jazykovou oblast,
- 6) odškodnění za křivdy způsobené sudetským Němcům od roku 1918,
- 7) přidělování pouze německých státních zaměstnanců do pohraničí,
- 8) plnou svobodu přiznávat se k německé národnosti a německému světonázoru.⁵³

Co se 8. bodu týče, Henlein dokonce netajil, že si pod tímto pojmem představuje nacismus. K těmto požadavkům se navíc domáhal odklonu zahraniční politiky z prozápadní na proněmeckou.⁵⁴

Československá vláda se i přesto rozhodla pokračovat v přípravách statutu a v druhé polovině dubna bylo v Praze o československé národnostní politice sestavě memorandum, na kterém se podílel opět Beneš společně s Hodžou. Jeho první část, která shrnovala problematiku národností otázky, byla později nazvána jako „první plán“.⁵⁵ Již 13. května se vláda usnesla, že práce na národnostním statutu jsou v podstatě ukončeny a usoudila, že dosavadní výsledek „nabízí široký základ pro integrální řešení aktuálních problémů“.⁵⁶ Zároveň byl také dokončen návrh nového jazykového zákona. Za necelé dva měsíce tak vznikly pro stát dvě důležité právní normy související s národnostní otázkou a začátkem června se jazykově-politická stránka nové národnostní politiky stala předmětem politických jednání v rámci vládní koalice.⁵⁷

⁵³ Ibid., 353.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 158.

⁵⁶ Ibid., 160.

⁵⁷ Ibid.

V průběhu května začalo silně vzrůstat napětí u německého obyvatelstva, a to především po 1. květnu, kdy se ve většině měst v pohraničí konaly pochody a manifestace organizované Sudetoněmeckou stranou. Jak popisuje Karník, jednalo se o „vrchol agitace SdP před stále odkládanými obecními volbami“.⁵⁸ V rámci těchto demonstrací se mezi Němci objevovaly hitlerovské prapory, vztyčené pravice, dokonce bylo možno slyšet skandování „Sieg heil!“.⁵⁹ Brandes k této situaci uvádí, že volby byly doprovázeny volebním bojem, který měl začít 7. května. V pokynu SdP prý zaznělo, že nyní je potřeba „udělat pořádek i v obecních zastupitelstvech“⁶⁰. Tento boj byl podporován nejen propagačními letáky a plakáty, ale i sudetoněmeckým tiskem.⁶¹ První kolo voleb se konalo 22. května a SdP v nich získala 89,7 % hlasů. Po dalších dvou kolech – 29. května a 12. června –, pak došlo k nárůstu o 1,3 %.⁶²

Téhož měsíce byla navíc vyhlášena částečná mobilizace, o které pražský kabinet rozhodl 20. května poté, co dostal informaci o údajném blížícím se německém útoku.⁶³ Do pohraničí byla vyslána armáda a četnictvo, což přineslo zdánlivý klid, z hlediska politického se však situace v Československu zhoršila, napětí se začalo ještě více stupňovat a došlo k posílení postavení Sudetoněmecké strany.⁶⁴ Německo navíc vytvořilo propagandu, že ČSR představuje válečné nebezpečí, čím byl zesílen tlak na československou vládu.⁶⁵ Jelikož si byl Hitler vědom toho, že Třetí říše bude schopná vynutit plebiscit ozbrojenou silou nejdříve na podzim, naléhal na SdP pokračovat v rozhovorech s československou vládou, přestože i nadále toužil po rozbití Československa. Na základě tohoto rozhodnutí se Henlein a Frank sešli 23. května s Hodžou. Jako podmínku pro další vyjednávání vyžadovali odvolání mobilizačních nařízení.⁶⁶

⁵⁸ Zdeněk Kárník, *Malé dějiny československé (1867-1939)* (Praha: Dokořán, 2008), 341.

⁵⁹ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 355.

⁶⁰ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 137.

⁶¹ *Ibid.*, 137.

⁶² Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 356.

⁶³ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 146.

⁶⁴ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 356.

⁶⁵ Zdeněk Kárník, *Malé dějiny československé (1867-1939)* (Praha: Dokořán, 2008), 341.

⁶⁶ Piotr M. Majewski, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014), 357.

Během červnových jednání, konkrétně 7. června, Sudetoněmecká strana předložila předsedovi vlády požadavky formou takzvaného náčrtu neboli skici, jež se odvolávala na Karlovarský program. Další rozhovory se podle SdP měly odvíjet od toho, zda se skica stane hlavním podkladem pro jednání vlády.⁶⁷ I přes probíhající debaty však političtí ministři nedokázali k požadavkům SdP zaujmout jednotné stanovisko. Rozdílné názory se objevovaly jak v rámci správní reformy, tak i jazykové regulace, což způsobilo, že Hodža nebyl schopen dodržet stanovený časový plán.⁶⁸ Dne 23. června se uskutečnila schůzka ministrů s vyjednavací SdP, která jasně ukázala, že sblížení vládní koalice s SdP není možné. I přesto Hodžovi nezbylo nic jiného, než požadavky SdP částečně splnit a 30. června předložil představitelům SdP vládní návrhy národnostního statutu i jazykového zákona, který, jak již bylo zmíněno, byl tou dobou projednáván taktéž. Tyto koncepty byly pojmenovány jako „druhý plán“. Oproti plánu prvnímu obsahoval mnoho změn, ty však reflektovaly nejednotný vládní názor.⁶⁹

Dne 30. června sdělil prezident v rozhlase, že „vláda půjde ve svých ústupcích až na hranici možného“.⁷⁰ V průběhu července se však Sudetoněmecké straně povedlo přesvědčit britská a francouzská politická místa, že návrhy československé vlády jsou stále nedostatečné. Britská vláda proto 20. července navrhla Benešovi vyslat do Prahy zprostředkovatele pro vyjednávání mezi československou vládou a SdP – Waltera Runcimana –, a zároveň Československo požádala, aby bez souhlasu SdP návrhy národnostních zákonů parlamentu nepředkládala. Následně se 22. července československá vláda rozhodla, že během následujícího týdne bude projednávat jak národnostní statut, tak i novelu jazykového zákona. Další průběh událostí je však poměrně nejasný.⁷¹

Počátkem srpna, ještě před příjezdem Runcimana (3. srpna), vyzval člen SdP Ernst Kundt předsedu vlády, aby se vyjádřil k tomu, zda jsou texty z 30. června stále aktuální. SdP by sice raději uvítala negativní reakci, která by znovu dokázala českou

⁶⁷ Ibid., 358.

⁶⁸ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 161.

⁶⁹ Ibid., 163.

⁷⁰ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 197.

⁷¹ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 178.

neústupnost, to však Hodža nechtěl dopustit, a proto SdP sdělil, že texty zůstávají v platnosti.⁷² Dne 11 srpna bylo na Runcimanův popud znovu zahájeno jednání. Hodža přednesl stanovisko vlády k náčrtu SdP a zároveň naznačil, jak dalekosáhlé ústupky může vláda v souvislosti s vyžadovanou autonomií provést. Vyjednávači SdP však měli za úkol přesvědčit lorda Runcimana o tom, že národnostní problém v Československu nelze vyřešit na vnitrostátní úrovni.⁷³

Poslední fáze vyjednávání začala koncem srpna a trvala přibližně dva týdny. Dne 17. srpna předložil Beneš vyjednávači SdP Kundtovi soubor návrhů, dnes nazvaný jako „třetí plán“, a to bez jakékoliv předchozí konzultace s Hodžou a vládou.⁷⁴ Ve dnech 24. a 25. srpna se sešel na jednání s představiteli Sudetoněmecké strany, kterým následně 29. srpna svůj „třetí plán“ předal.⁷⁵ Vyjednávači SdP však Benešovy návrhy 2. září odmítli jako nedostatečné.⁷⁶

Dne 5. září byly požadavky Sudetoněmecké strany na jednání vládního kabinetu z velké části přijaty a o dva dny později byl SdP předán nový návrh označovaný jako „čtvrtý plán“, jenž je „posledním dokumentem jednání o řešení národnostní a jazykové otázky v ČSR“⁷⁷. Dokonce Runciman byl toho názoru, že vládní plán splňuje téměř všechny osmibodové požadavky Karlových Varů. Henlein však dostal od Hitlera přímé instrukce, aby všechny nabídky odmítl, a to již 3. září.⁷⁸ Dne 7. září navíc SdP vyprovokovala v Moravské Ostravě incident, kde došlo ke střetu mezi policií a poslanci strany, což vedení strany využilo jako záminku k ukončení jednání.⁷⁹ K tomu došlo den poté, tedy 8. září 1938.

Dne 19. září pak Britové a Francouzi oznámili československé vládě formou memoranda, že budou požadovat odstoupení sudetských území. Brandes na konci své knihy „Sudetští Němci v krizovém roce 1938“ cituje Chamberlaina, který 27. září

⁷² Ibid., 181.

⁷³ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 204.

⁷⁴ Ibid., 204.

⁷⁵ Ibid., 205.

⁷⁶ Ibid., 207.

⁷⁷ Jaroslav Kučera, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999), 185.

⁷⁸ Ibid., 185.

⁷⁹ Jan Kuklík, Jan Němeček, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013), 121.

prohlásil v rozhlasu: „Ačkoliv sympatizujeme s malým národem (...), za žádných okolností nemůžeme kvůli této zemi zavléci do války celou britskou říši.“⁸⁰ O tři dny později byl pak oznámen výsledek mnichovské konference.

4. Analýza periodik - Právo lidu a Venkov

Struktura prvorepublikového tisku se začala formovat již v době Rakouska-Uherska. Můžeme říci, že rozvoj deníků úzce souvisel s rozvojem politických stran, neboť stranický tisk zastával silnou pozici. Politici měli šanci skrze něj komunikovat se svými voliči.⁸¹ Z významných celostátních deníků byly stranickými listy národně demokratické *Národní listy*, národně socialistické *České slovo*, komunistické *Rudé právo* a v neposlední řadě i sociálně demokratické *Právo lidu* či agrárnický *Venkov*. Druhou skupinu pak tvořil tisk nezávislý. Ačkoliv deníky tohoto typu nebyly oficiálně pevně svázány s žádnou politickou stranou, nelze říci, že by byly naprosto nezávislé. Ve skutečnosti totiž stranily určitým politickým skupinám a hájily jejich zájmy.⁸² Jednalo se například o *Lidové noviny*, *Národní politiku*, *Tribunu* a *Národní osvobození*.⁸³ V Československu vycházela i řada německy psaných deníků, například *Prager Tagblatt* a *Prager Presse* či *Brünner Morgenpost*.

Deník *Právo lidu* neboli „list hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků“, vyšel poprvé v roce 1893 a několik let poté se stal tiskovým orgánem Československé sociálně demokratické strany dělnické, která se podílela na složení většiny vlád předmnichovského Československa. Patřila k nejsilnějším stranám první Československé republiky a výrazně se zasloužila o vznik samostatného Československa. Její program z roku 1930 dokonce obsahoval pasáž s prohlášením, „že [strana] bude vždy věrně a odhodlaně hájit demokratické republikánské, sociální a kulturní zařízení této republiky a že samostatnost československého národa v ní nalezne

⁸⁰ Detlef Brandes, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012), 280.

⁸¹ „Média za první republiky“, Národní muzeum, http://dvacatestoleti.eu/data/files/MH_ML_4_1R.pdf (staženo 18. ledna 2020), 1.

⁸² Milena Beránková, *Dějiny československé žurnalistiky: Český a slovenský tisk v letech 1918-1944* (Praha: Novinář, 1988), 54.

⁸³ Jakub Končelík, Pavel Večeřa, Petr Orság, *Dějiny českých médií 20. století* (Praha: Portál, 2010), 41.

nejsilnější oporu.“⁸⁴ Hledala bližší porozumění s demokratickou reprezentací německé menšiny a období druhé poloviny 30. let jasně vyjádřila stanovisko obrany republiky a demokracie. Programově se strana hlásila k myšlence demokratického socialismu a obhajovala nemožnost spolupráce s mezinárodním komunistickým hnutím.⁸⁵ Zároveň je nutno dodat, že strana nepředstavovala „ideový monolit, který by za všech okolností reagoval jednotně,“ což bylo ovlivněno nejen velkým počtem členů, ale i odlišnou názorovou orientací teoretických křídel uvnitř strany.⁸⁶ Ty byly v rámci Československé sociálně demokratické strany celkem tři.

Hlavní z nich, tedy křídlo vedoucích, bylo tvořeno členy, kteří se prosazovali v nejvyšší linii praktické politiky. Podíleli se totiž na plnění významných funkcí ve státní moci zákonodárné i výkonné. Jejich reprezentantem byl Antonín Hampl, který zároveň mezi lety 1924-1938 působil jako předseda strany.⁸⁷ Součástí této skupiny byli například i Rudolf Bechyně či Ivan Dérer, a dokonce šéfredaktor Práva lidu, Josef Stivín.⁸⁸ K sociálním demokratům dále patřilo nemarxistické reformní křídlo, jehož vedoucím byl Josef Macek a které se otevřeně stavělo proti marxismu, jak již napovídá samotné pojmenování. Třetí proud strany pak tvořila levicově orientovaná skupina publicistů, která se naopak k učení Karla Marxe hlásila. Přestože mezi druhým a třetím křídlem probíhala neustálá polemika, měla přeci jen něco společného – obě vyjadřovala upřímnou loajalitu a obdiv nejen A. Hamplovi, ale i celému oficiálnímu vedení. Obecně by se dalo říci, že i přes pluralitu názorů, která ve straně panovala, vystupovali sociální demokraté jednotně, neboť se shodovali na hlavních cílech politiky.⁸⁹

První číslo Venkova vyšlo poprvé v březnu roku 1906. Tento deník představoval stranický list *Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu*, která pod tímto názvem působila od doby svého sloučení s částí *Slovenskej národnej a roľnickej strany*, tedy od roku 1922. Po vzniku československého státu nesla název *Česká strana agrární*,

⁸⁴ Jiří Malíř, Pavel Marek a kolektiv, *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004)* (Brno: Doplněk, 2005), 689.

⁸⁵ *Ibid.*, 706.

⁸⁶ *Ibid.*, 701.

⁸⁷ *Ibid.*, 702.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*, 703.

přičemž později, roku 1919, byla přejmenována na *Republikánskou stranu československého venkova*.⁹⁰ Často se však o ní hovoří zkráceně jako o straně agrární.

Strana se značně podílela na vzestupu zemědělství a na rozvoji kulturního života na venkově. Hlásila se ke koncepci jednotného československého národa, avšak zároveň usilovala o samosprávu prostřednictvím zvýšení pravomocí okresních a župních výborů.⁹¹ Nepovažovala se pouze za stranu rolníků, ale za stranu všech, kteří se nějakým způsobem angažovali v zemědělské práci.⁹² Pozice strany vycházela především z její propracované organizační struktury včetně sítě přidružených organizací, ze systematického pronikání do již zmíněné samosprávy a samozřejmě i z volebních výsledků, které dokazují, že roku 1925 byla agrární strana stranou nejsilnější.⁹³ Její program byl několikrát přepracováván, přičemž zajímavá je zmínka Josefa Harny, autora studie o republikánské straně, že ve verzi z roku 1922 se vyskytla obranná stanoviska vůči národnostním menšinám.⁹⁴ K „formální dokonalosti“ dospěl program v roce 1929, kdy se jeho nejnápadnějším rysem stala stanoviska dokládající ztotožnění strany se státem. Prý se v některých jeho částech „blížil až jistému typu vládního prohlášení“.⁹⁵

U agrární strany se navíc objevovaly tendence jednat autoritativním způsobem. Na jednu stranu jí byla blízká myšlenka individualismu typického pro rolníka, na stranu druhou se u jejích představitelů vyskytovaly silné sklony respektovat přirozené autority ze svého blízkého okolí, což přispívalo k tomu, že strana získávala patriarchálního ducha. To však bylo rozporu s tím, co proklamovala – s demokracií.⁹⁶ Ten bylo nejtěžší prosadit v rámci místních organizací, jelikož se v řadě z nich aplikovaly až oligarchické způsoby vedení.⁹⁷

Za celou dobu její existence došlo uvnitř agrární strany k několika mocenským bojům, a to na základě širšího názorového spektra. Zatímco se Antonín Švehla, jakožto

⁹⁰ Ibid., 553.

⁹¹ Ibid., 557.

⁹² Jiří Malíř, Pavel Marek a kolektiv, *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004)* (Brno: Doplněk, 2005), 558.

⁹³ Ibid., 583.

⁹⁴ Ibid., 577.

⁹⁵ Ibid., 558.

⁹⁶ Ibid., 578.

⁹⁷ Ibid., 579.

předseda strany mezi lety 1919 až 1933, snažil o udržení strany v politickém středu, Beran, jenž stejnou funkci zastával od roku 1935 do roku 1938, inklinoval spíše k pravici. Nejproblematictější sporem se bezpochyby stala pozemková reforma, jejíž odpůrci vytvořili opozici uvnitř strany. Jednalo se tzv. velkostatkářské křídlo, jehož část se později odtrhla a vytvořila stranu vlastní. Po jejím odchodu došlo ke značnému upevnění Švehlova vlivu.⁹⁸ Spory ve straně se Švehlovi podařilo ustát a k její stabilitě přispělo také sloučení se slovenským agrárním hnutím, přestože i zde docházelo k soupeření, konkrétně mezi Vavro Šrobárem a Hodžou. Slovenští agráři navíc zaujímali velmi specifické postoje. Ty však Švehla plně respektoval, čímž se vyhnul dalším vnitrostranickým potížím.⁹⁹

Po jeho smrti ovšem došlo k velkému zvratu. Ve vedení strany, natož pak mimo něj, neexistoval žádný jiný politik, který by tak dobře dokázal zastřešit rozdílná stanoviska jeho představitelů a zároveň určit jasný směr stranické politiky. To podpořilo zesilující se pragmatismus. Zejména po nástupu Berana do funkce předsedy strany se navíc v jejím vedení upevňovali pozice těch, kteří hledali inspiraci u krajně pravicových stran. Za obhájce demokratických principů, a tím tedy za představitele liberálního křídla, však lze považovat Hodžu či šéfredaktora Venkova.¹⁰⁰

4.1. Jednat či nejednat s SdP?

Cílem této kapitoly je zachytit, jaký postoj zaujímají obě periodika k jednání s Henleinem, respektive se Sudetoněmeckou stranou. Je zde popsáno, zda Právo lidu a Venkov souzní s požadavky, které SdP klade, a zda je podle nich vzájemná dohoda možná či nikoliv. Navíc se zde objevuje pojednání o tom, jak je v obou periodikách reflektován konec jednání mezi SdP a vládou.

⁹⁸ Ibid., 580.

⁹⁹ Ibid., 581.

¹⁰⁰ Jirí Malíř, Pavel Marek a kolektiv, *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004)* (Brno: Doplněk, 2005), 582.

4.1.1. Právo lidu

Již počátkem ledna zaujímá Právo lidu jasné stanovisko k Sudetoněmecké straně. Dne 12. 1. píše, že Henleinovy požadavky jsou pro jakéhokoliv demokrata nepřijatelné, neboť by znamenaly odklon od demokracie a československé ústavy.¹⁰¹ V článku „Proč nemění Československý národ svou politiku?“ z 23. 1. periodikum dodává, že z účasti na vládní činnosti strana nevyklučuje žádnou politickou skupinu německého lidu, avšak předpokladem je prý „upřímná loajálnost ke státu a poctivé demokratické smýšlení“.¹⁰² Tvrdí, že „po této stránce Henleinovci ještě nedozráli.“¹⁰³ Prý by bylo jednání se Sudetoněmeckou stranou možné pouze v případě, že by dlouhodobě projevila již zmíněnou „loyálnost“ a věrnost.¹⁰⁴

Na konci ledna Právo lidu zveřejňuje výrok, že „s Henleinovci se nikdy jednat nebude.“¹⁰⁵ V květnu pak periodikum tvrdí, že Sudetoněmecká strana je pouze využívána Třetí říší jako instrument k rozvracení Československa, což považuje za jeden z důvodů, proč s touto stranou nelze jednat.¹⁰⁶ V červenci navíc deník sdílí své přesvědčení, že strana stejně nechce vyjednávat, ale pouze diktovat.¹⁰⁷ Na podobný výrok můžeme narazit i v srpnu v příspěvku „Umírnění a radikálové v SdP“, kde se píše, že neochota SdP k ústupkům a dohodě je diktována sousední říší.¹⁰⁸ Jako shrnutí přístupu tohoto periodika k Henleinovým požadavkům lze použít výrok, který se v Právu lidu objevuje 24. 7. v již citovaném příspěvku s názvem „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“ a který zní „Obsahuje-li memorandum některé objektivní požadavky, které jsou přijatelné – jeho celková tendence a charakter jsou rozhodně nepřijatelné.“¹⁰⁹

Co se požadavků Sudetoněmecké strany týče, Právo lidu v článku „Je možná s Henleinovci dohoda?“ zmiňuje, že „jakýkoliv pokus o domluvu musí ztroskotat již na

¹⁰¹ „Je možná s Henleinovci dohoda?“, Právo lidu, 12. 1. 1938, ročník 47, číslo 9, str. 3.

¹⁰² „Proč nemění Československý národ svou politiku?“, Právo lidu, 23. 1. 1938, ročník 47, číslo 19, str. 3.

¹⁰³ „Co řekne agrární strana těmto metodám SdP?“, Právo lidu, 27. 1. 1938, ročník 47, číslo 22, str. 2.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ „Trváme na spravedlivém rozdělení moci ve státě“, Právo lidu, 30. 1. 1938, ročník 47, číslo 25, str. 1.

¹⁰⁶ „Vláda se konečně rozhodla k politice silné ruky“, Právo lidu, 15. 5. 1938, ročník 47, číslo 114, str. 1.

¹⁰⁷ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, Právo lidu, 24. 7. 1938, ročník 47, číslo 172, str. 1.

¹⁰⁸ „Umírnění a radikálové v SdP“, Právo lidu, 31. 8. 1938, ročník 47, číslo 204, str. 2.

¹⁰⁹ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, Právo lidu, 24. 7. 1938, ročník 47, číslo 172, str. 1.

požadavcích, které henleinovci prohlásili za první stupeň, za podmínky sine qua non, za požadavky základní.¹¹⁰ Dodává, že jsou autonomistické a že jejich přijetí by znamenalo rozbití státu.¹¹¹ Prý by tím došlo k vytvoření státu ve státě, a vznikla by tak „totalita v demokracii“.¹¹² Tento pojem však v příspěvcích není blíže specifikován. Zároveň deník sdílí svou domněnku, ze které vychází, že ani jedna z možností, přijetí či nepřijetí požadavků, nemůže vést ke zdárnému rozřešení situace. Jejich akceptování by totiž, jak již bylo zmíněno, vedlo z rozbití soudržnosti státu, jejich odmítnutí by prý však dalo Hitlerovi volnou ruku k akci proti Československu.¹¹³

Na konci srpna, kdy jednání dosahují svého vrcholu, konkrétně dne 16. 8., Právo lidu tvrdí, že od počátku Runcimanovi mise SdP „polevila v zájmu o tempo porad“ a tento jev nazývá „henleinovským brzděním“.¹¹⁴ V článku z 28. 8. s názvem „Chceme mír, ale jsme odhodláni i k válce“ pak periodikum dodává, že Henleinovci debaty protahují úmyslně.¹¹⁵ Dne 8. 9. se píše, že ze strany SdP došlo k přerušení jednání pod záminkou moravskoslezského incidentu.¹¹⁶ Téhož dne deník sdílí příspěvek, kde mimo jiné zmiňuje: „Učinili jsme všechno, co je vůbec myslitelné z hlediska naší svobody, pro zachování míru.“¹¹⁷

4.1.2. Venkov

Již 8. 1. Venkov píše, že je potřeba normalizovat poměr k Sudetoněmecké straně. Tento výrok se objevuje přímo v nadpisu, a navíc je zakončen vykřičníkem.¹¹⁸ Je prý v zájmu státu nezbytné, jak je uvedeno 22. 4. v příspěvku „Pro klidné vyřešení problému německého“, aby vláda republiky vešla ve styk s oprávněnými representanty Sudetoněmecké strany a pokusila se o vytvoření základny pro řešení německého problému, a to v dohodě s touto stranou.¹¹⁹ V tomtéž článku periodikum uvádí, že SdP

¹¹⁰ „Je možná s Henleinovci dohoda?“, Právo lidu, 12. 1. 1938, ročník 47, číslo 9, str. 3.

¹¹¹ „Už to začíná“, Právo lidu, 20. 7. 1938, ročník 47, číslo 168, str. 1.

¹¹² „Totalita v demokracii“, Právo lidu, 22. 7. 1938, ročník 47, číslo 170, str. 1.

¹¹³ „Už to začíná“, Právo lidu, 20. 7. 1938, ročník 47, číslo 168, str. 1.

¹¹⁴ „Příznávají barvu“, Právo lidu, 16. 8. 1938, ročník 47, číslo 191, str. 1.

¹¹⁵ „Chceme mír, ale jsme odhodláni i k válce“, Právo lidu, 28. 8. 1938, ročník 47, číslo 202, str. 1.

¹¹⁶ „SdP přerušuje jednání“, Právo lidu, 8. 9. 1938, ročník 47, číslo 211, str. 1.

¹¹⁷ „Naše oběť míru“, Právo lidu, 8. 9. 1938, ročník 47, číslo 211, str. 1.

¹¹⁸ „Normalizovat poměr k sudetoněmecké straně“, Venkov, 8. 1. 1938, ročník 47, číslo 6, str. 4.

¹¹⁹ „Pro klidné vyřešení problému německého“, Venkov, 22. 4. 1938, ročník 47, číslo 94, str. 4.

je na německé straně jediný „plně legitimní partner“, čímž zcela ignoruje německou sociální demokracii. Později deník dokonce cituje Henleinovu řeč, ve které on sám tvrdí, že SdP chce přispět k upevnění a zachování míru.¹²⁰ Zároveň je ale potřeba dodat výrok Venkova, v němž se píše, že dohoda s SdP je možná pouze tehdy, pokud bude v souladu s ústavou Československa, nikoliv však proti ní.¹²¹

Periodikum navíc cituje novoroční řeč Rudolfa Berana, ve které je zmíněno, že ve volbách projevilo důvěru k SdP více než jeden a čtvrt milionu německých voličů, a to prý nesmí být přehlíženo. Předseda republikánské strany dodává: „[...] nutno s tím počítat a nutno z toho dělat příslušné závěry.“¹²² Není však konkrétně uvedeno jaké. V tomtéž projevu zaznívá, že za velezrádce nemůžeme považovat všechny Němce jen proto, že se hlásí k určité politické straně. V souvislosti s anšlusem Rakouska Venkov tvrdí, že nelze Němcům vytýkat, že mají radost ze sloučení dvou německých států a také z toho, že se vytvořila jednotná německá říše. Prý by to bylo stejné jako vytýkat Čechům a Slovákům, že se po převratu našli v československém státě.¹²³

Naproti tomu Venkov v článku z 26. 4. s názvem „Požadavky Sudetoněmecké strany“ tvrdí, že Henleinovy požadavky, které byly vytyčeny v Karlových Varech, jsou v mnohém směru nepřijatelné. „Považujeme je však za maximum pro nastávající jednání mezi vládou a Sudetoněmeckou stranou.“¹²⁴ V srpnu pak periodikum cituje výrok z Hodžova projevu, ve kterém předseda vlády zmiňuje, že návrhy strany jsou neslučitelné jak se skutečnými podmínkami veřejného života v Československu, tak i s jednotou a integritou parlamentu.¹²⁵ Kromě toho se v článku „Udržel by Henlein jeden a půl milionu korun“ z 29. 3. píše, že nebýt vstupu BdL¹²⁶ a německých křesťanských sociálů do SdP, měla by strana co dělat, „aby udržela všechny hlasy pohromadě.“¹²⁷

Na konci srpna, tedy v době, kdy se jednání chýlí ke konci, Venkov uvádí, že Sudetoněmecká strana stupňuje svůj nátlak na československou vládu, konkrétně prý

¹²⁰ „Požadavky Sudetoněmecké strany“, Venkov, 26. 4. 1938, ročník 47, číslo 97, str. 4.

¹²¹ „Dohoda s Henleinem možná“, Venkov, 4. 5. 1938, ročník 47, číslo 104, str. 1.

¹²² „Republice přejeme klid a mír uvnitř i na venek“, Venkov, 1. 1. 1938, ročník 47, číslo 1, str. 1.

¹²³ „Kolísání v politice“, Venkov, 18. 3. 1938, ročník 47, číslo 65, str. 2.

¹²⁴ „Požadavky Sudetoněmecké strany“, Venkov, 26. 4. 1938, ročník 47, číslo 97, str. 4.

¹²⁵ „Nová třetí základna jednání se SdP“, Venkov, 27. 8. 1938, ročník 47, číslo 201, str. 1.

¹²⁶ Bund der Landwirte – Německý svaz zemědělců

¹²⁷ „Udržel by Henlein 1 a půl milionu korun“, Venkov, 29. 3. 1938, ročník 47, číslo 74, str. 3.

„pracným sbíráním rozmanitých drobností z policejních kronik“.¹²⁸ Na počátku září je pak několikrát zmíněna naděje, že na straně SdP je stále ochota a vůle vyjednávat a že prý tyto naděje „podávají lepší vyhlídky, než jaké byly dosud.“¹²⁹ Deník píše, že se jedná dále, a to prý znamená určitý pokrok. Opakuje, že přeci jen ještě existuje vyhlídka, že se podaří docílit dalšího sblížení obou národů.¹³⁰ Teprve v den, kdy SdP debaty přerušuje, tedy 8. 9., deník zmiňuje, že jednání s SdP vážne.¹³¹ O den později pak dodává: „Sudetští Němci (myšleno SdP) dostali základnu k jednání, přijali tuto základnu, ale nejednali.“¹³²

4.2. Postoj Velké Británie a Francie k sudetoněmecké otázce v Československu

Cílem této kapitoly je zobrazit, jak ve svých člancích obě periodika popisují stanovisko zahraničí k řešení sudetoněmecké otázky v Československu. Konkrétně je v této analýze zmiňována pouze Anglie a Francie jakožto země, které podepsali Mnichovskou dohodu, a zároveň patřily ke státům demokratickým.

4.2.1. Právo lidu

V tomto periodiku se článků o postoji Anglie a Francie k sudetoněmecké otázce v Československu objevuje poměrně dost. V jednom z květnových příspěvků Právo lidu uvádí, že obě tyto země mají zájem na tom, aby se československo-německý poměr vyřešil, nechtějí prý však na Československo vytvářet žádný nátlak a dle deníku není jejich cílem určovat, jak daleko by československá vláda měla zajít.¹³³ Periodikum navíc zmiňuje, že jak Londýně, tak v Paříži jsou Henleinovy požadavky považovány za nepřijatelné a dodává, že je pouze otázka, „byly-li formulovány úmyslně tak, aby přijatelné nebyly a aby daly záminku k nějakému akutnímu konfliktu, či znamenají-li maximum, z něhož by se při eventuálním vyjednávání hodně slevilo.“¹³⁴

¹²⁸ „Každá nezákonnost bude potřena“, Venkov, 27. 8. 1938, ročník 47, číslo 201, str. 1.

¹²⁹ „Čeká se vývoj jednání“, Venkov, 1. 9. 1938, ročník 47, číslo 205, str. 2.

¹³⁰ „Jednání s Němci“, Venkov, 4. 9. 1938, ročník 47, číslo 208, str. 2.

¹³¹ „Vyjednávání se Sudetoněmeckou stranou vážne“, Venkov, 8. 9. 1938, ročník 47, číslo 211, str. 2.

¹³² „Mezihra nebo přestávka“, Venkov, 9. 9. 1938, ročník 47, číslo 212, str. 1.

¹³³ „Poctivé řešení menšinového problému“, Právo lidu, 8. 5. 1938, ročník 47, číslo 108, str. 3.

¹³⁴ „Světový tisk o Henleinových požadavcích“, Právo lidu, 1. 5. 1938, ročník 47, číslo 102, str. 3.

O přístupu Anglie píše Právo lidu nejfrekventovaněji po uveřejnění Karlovarských požadavků, a to zejména proto, že právě zde vyvolaly velké zklamání. Dne 26. 4. uvádí periodikum v příspěvku „Evropský západ odmítá Henleinovy požadavky“, že Henleinova řeč vzbudila v anglickém tisku nejen nemilé překvapení, ale i odmítavý postoj a že v Anglii jsou Henleinovy požadavky považovány za nepřijatelné.¹³⁵ O den později se v deníku dokonce objevuje článek s podtitulem „Anglický tisk odmítá Henleinovy požadavky“, obsahující následující citaci: „Nikdo neočekával, že budou tak dalekosáhlé, aby zřejmě od počátku vylučovaly jakékoliv dorozumění.“¹³⁶ Henleinovy body prý dle Anglie nelze brát jako celek pro základnu vyjednávání.¹³⁷ V příspěvku „Světový tisk o Henleinových požadavcích“ pak můžeme najít citaci londýnských Times, které píší, že ačkoliv jejich protekce Henleinovi dlouho dodávala kuráž, nyní prý sami přiznávají, že některé z osmi Henleinových podmínek nemohou být v žádném případě splněny, jelikož by prý znamenaly zavedení totalitního režimu v části republiky.¹³⁸ Navíc má prý Velká Británie dojem, že anexe pohraničních oblastí Československa k Německu by mohla vyvolat válečný stav.¹³⁹ K požadavkům, které prý tato země neschvaluje, patří tedy dle Práva lidu úplná samospráva a také „svoboda přiznání k nacionálně socialistickému světovému názoru“.¹⁴⁰ Anglie se prý domnívá, že dohoda by byla možná pouze tehdy, pokud by existovala ochota k vyjednávání na obou stranách, tedy i u Sudetoněmecké strany.¹⁴¹

Na konci srpna a na počátku září je pak v Právu lidu opakovaně zmiňována rozhodnost a jistota v postupu Velké Británie, jako je tomu v článku z 2. 9. „Anglie nehrozí, ale je pevná“, kde se píše: „Britská vláda nechce hrozit, ale její chování a smýšlení jest nyní pevnější než kdykoliv dříve. Jest odhodlána působit všemi prostředky k tomu, aby spor byl vyřešen v míru [...]“¹⁴²

¹³⁵ „Evropský západ odmítá Henleinovy požadavky“, Právo lidu, 26. 4. 1938, ročník 47, číslo 97, str. 1.

¹³⁶ „Vyslanec Masaryk informuje anglickou vládu“, Právo lidu, 27. 4. 1938, ročník 47, číslo 98, str. 1.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ „Světový tisk o Henleinových požadavcích“, Právo lidu, 1. 5. 1938, ročník 47, číslo 102, str. 3.

¹³⁹ „Anglie proti Henleinovým požadavkům“, Právo lidu, 17. 5. 1938, ročník 47, číslo 115, str. 2.

¹⁴⁰ „Henlein v Londýně: Chce pokračovat v úkladech proti republice“, Právo lidu, 14. 5. 1938, ročník 47, číslo 113, str. 1.

¹⁴¹ „Československo může spoléhat na podporu Anglie v obraně demokracie“, Právo lidu, 30. 4. 1938, ročník 47, číslo 101, str. 1.

¹⁴² „Anglie nehrozí, ale je pevná“, Právo lidu, 2. 9. 1938, ročník 47, číslo 206, str. 1.

V průběhu března se v Právu lidu vyskytuje několik článků, které uvádí, že ať se stane cokoliv, Československo může počítat s Francií. Například 1. 3. publikovalo periodikum článek, ve kterém se píše: „Československo může plně spoléhat na Francii.“¹⁴³ Zároveň je v příspěvku z konce července uvedeno, že Francie nechce nutit Československo k ústupkům, které nejsou slučitelné s jeho suverenitou a politickou jednotností.¹⁴⁴ Dne 1. 5. Právo lidu sdílí výrok pařížského Tempsu, který říká, že program Sudetoněmecké strany představuje „přímé popření československého státu jakožto státu skutečně nezávislého a svrchovaného“.¹⁴⁵ O několik dní později pak periodikum uvádí výrok Francie, který zní, že nelze připustit nějakou změnu čs. hranic.¹⁴⁶ V srpnu se zde navíc objevuje následující citace: „My Francouzi nemůžeme připustiti, aby Německo připojilo ke svému území jakýkoliv kus Československa, jak to učinilo s Rakouskou republikou.“¹⁴⁷

4.2.2. Venkov

Dle Venkova Anglie a Francie radí Československu, aby šlo pokud možno co nejdále v plnění Henleinových požadavků, avšak pouze v případě, jsou-li slučitelné s existencí suverénního státu. Zdůrazňuje přitom, že jednání by měla být co nejrychlejší, neboť nebezpečí prý tkví v pomalosti. To se dozvídáme v článku „Anglie vysílá poradce do Prahy“.¹⁴⁸ O dva dny později periodikum zmiňuje, že prý se obecně ví, „že Anglie a Francie naléhají na naši vládu, aby co nejvíce uspokojila požadavky sudetských Němců.“¹⁴⁹ Zároveň se zde tvrdí, že přízeň západních velmocí je pro další vývoj v Československu nesmírně důležitá, a proto by měla být vláda podporována v tom, aby proběhla taková úprava národnostních poměrů menšin, která by uspokojila Anglii a Francii.¹⁵⁰

¹⁴³ „Francie neopustí Československo“, Právo lidu, 1. 3. 1938, ročník 47, číslo 50, 1.

¹⁴⁴ „Francie a posláni Runcimanovo“, Právo lidu, 30. 7. 1938, ročník 47, číslo 177, str. 1.

¹⁴⁵ „Světový tisk o Henleinových požadavcích“, Právo lidu, 1. 5. 1938, ročník 47, číslo 102, str. 3.

¹⁴⁶ „Československo se nedá bluffovat“, Právo lidu, 8. 5. 1938, ročník 47, číslo 108, str. 2.

¹⁴⁷ „Mír lze zachránit jen odvahou“, Právo lidu, 10. 8. 1938, ročník 47, číslo 186, str. 1.

¹⁴⁸ „Anglie vysílá poradce do Prahy“, Venkov, 25. 7. 1938, ročník 47, číslo 173, str. 1.

¹⁴⁹ „Ve statutu nespočívá nebezpečí války“, Venkov, 27. 7. 1938, ročník 47, číslo 171, str. 1.

¹⁵⁰ Ibid.

O samotném postoji Francie se Venkov příliš často nevyjadřuje, avšak v článku „Francie pevně za Československem“ mluví o její svornosti československému státu a tvrdí, že „dodrží své závazky v každém případě.“¹⁵¹ Dne 3. 5. se navíc dozvídáme, že „Londýn bude přátelsky prostředkovat mezi Československem a sudetskými Němci, přičemž ručiteli budou Angličani stejně jako Francie.“¹⁵² Zároveň však periodikum v článku „Londýn varoval Henleina před extrémů“ uvádí, že Henleinovi prý bylo řečeno, že pro své extrémní požadavky v britské veřejnosti podporu nenajde. Může jít prý pouze o ústupky, které jsou v souladu s ústavou Československa, přičemž Karlovarské požadavky jdou údajně příliš daleko.¹⁵³

Ke konci jednání, tedy v průběhu srpna a na počátku září je často zdůrazňováno, že Anglie má skutečný zájem v řešení Sudetoněmecké otázky v Československu. Runcimanovo posláni je prý tomu důkazem. Dne 2. 9. pak Venkov v článku „Anglie soudí, že dohoda je možná“ píše, že chování britské vlády je nyní pevnější než kdykoliv předtím. V tomtéž článku je zároveň zmíněno stanovisko Anglie k posláni Lorda Runcimana, které zní, že pokud Henlein návrhy vlády definitivně zamítne, vystoupí lord z úlohy pouhého zprostředkovatele a předloží vlastní plán, jak situaci řešit.¹⁵⁴

4.3. Vztah k demokratickým Němcům

V této části analýzy je zachyceno, jaký postoj zaujímají obě periodika k německému aktivismu v Československu a k demokratickým Němcům jako takovým, a jestli je vůbec oddělují od Sudetoněmecké strany, nebo je vnímají jako jeden celek. Jak již bylo zmíněno, v průběhu března roku 1938 se k SdP připojili němečtí křesťanští sociálové a Německý svaz zemědělců. Z toho důvodu je následně zmiňována pouze Německá sociálně demokratická strana dělnická.

4.3.1. Právo lidu

V první řadě by mělo být zmíněno, že Právo lidu ve svých člancích zřetelně rozlišuje SdP a demokratické Němce neboli aktivisty. Co se druhé skupiny týče, uvádí

¹⁵¹ „Francie pevně za Československem“, Venkov, 14. 7. 1938, ročník 47, číslo 163, str. 2.

¹⁵² „Londýnské porady a Československo“, Venkov, 3. 5. 1938, ročník 47, číslo 103, str. 2.

¹⁵³ „Londýn varoval Henleina před extrémů“, Venkov, 15. 5. 1938, ročník 47, číslo 114, str. 1.

¹⁵⁴ „Anglie soudí, že dohoda je možná“, Venkov, 2. 9. 1938, ročník 47, číslo 206, str. 1.

periodikum v jednom ze svých březnových příspěvků, že „nikdy neopustíme demokratické složky svých menšin.“¹⁵⁵ Dále zmiňuje, že si Československo váží jejich loajality, důvěry a také v této souvislosti často vyzdvihované demokratičnosti. „Budeme bojovat za ně, jako ony jsou odhodlány bojovat s námi po našem boku, kdyby toho bylo zapotřebí.“ V příspěvku „Budeme bránit republiku proti komukoliv“ je dokonce prohlášení dvou německých senátorů (za Německou demokratickou svobodomyšlnou stranu a za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou) přidělována stejná důležitost jako proslovu ministerského předsedy. Následně je zde dlouze citován jejich proslov.¹⁵⁶

Na konci března, po vstupu německých křesťanských sociálů a Německého svazu zemědělců do SdP, Právo lidu uvádí, že roste nový aktivismus.¹⁵⁷ Následně je v deníku často vyjadřován příznivý vztah k německým sociálním demokratům, například v příspěvku „Ze strachu před Hitlerem?“, kde se píše: „[...] již před deseti léty dali výraz své vůli postavit se pevně na půdu republiky a ruku v ruce se sociální demokracií československou pracovat k její výstavbě v duchu Masarykově: v duchu politické, hospodářské a kulturní spravedlnosti.“¹⁵⁸ Později, 26. 3., Právo lidu v již citovaném článku „O užší spolupráci koaličních stran“ uvádí, že tato strana zůstane i nadále ve vládě a že na její politice nebude nic měněno.¹⁵⁹ Konkrétně zdůrazňuje stálost její věrnosti demokratickým zásadám a koaliční spolupráci. Téhož dne periodikum v příspěvku „Ke sjezdu německé sociální demokracie“ říká, že s německými sociálními demokraty je Československo již deset let spjato nejužším přátelstvím a pracovním souručenstvím.¹⁶⁰ V červenci, dne 24. 7., je opět zmíněna „věrnost k Masarykově republice“, o které periodikum praví, že byla potvrzena plzeňskou manifestací patnácti tisíc německých sociálních demokratů.¹⁶¹

Dne 6. 4. je taktéž zmiňována oddanost, tentokrát však v nepatrně odlišné souvislosti. Nadpis tohoto článku zní „Německá sociální demokracie věrna

¹⁵⁵ „Díváme se na SdP a všechny nespolehlivé živly“, Právo lidu, 13. 3. 1938, ročník 47, číslo 61, str. 3.

¹⁵⁶ „Budeme bránit republiku proti komukoliv“, Právo lidu, 10. 3. 1938, ročník 47, číslo 58, str. 1.

¹⁵⁷ „O užší spolupráci koaličních stran“, Právo lidu, 26. 3. 1938, ročník 47, číslo 72, str. 1.

¹⁵⁸ „Ze strachu před Hitlerem?“, Právo lidu, 29. 1. 1938, ročník 47, číslo 24, str. 3.

¹⁵⁹ „O užší spolupráci koaličních stran“, Právo lidu, 26. 3. 1938, ročník 47, číslo 72, str. 1.

¹⁶⁰ „Ke sjezdu německé sociální demokracie“, Právo lidu, 26. 3. 1938, ročník 47, číslo 72, str. 1.

¹⁶¹ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, Právo lidu, 24. 7. 1938, ročník 47, číslo 172, str. 1.

aktivismu“.¹⁶² V červenci pak Právo lidu dodává, že právě německý aktivismus bojuje „zmužile“ za lidská práva a demokracii.¹⁶³ Deník dokonce uvádí, že DSAP¹⁶⁴ „znemožnila totalitu německého tábora.“¹⁶⁵ Všechny tyto výroky svědčí o velice příznivém vztahu Práva lidu k demokratickým Němcům v Československu.

4.3.2. Venkov

Toto periodikum SdP a demokratické Němce příliš nerozlišuje, přičemž o Sudetoněmecké straně se často vyjadřuje jako o opozičních Němcích či německé opozici. V článku „Dohodnout se, či izolovat?“ ze dne 3. 4. navrhuje Venkov v této souvislosti uspořádat rozhlasový cyklus o tom, co nás spojuje a dodává, že by se mělo přestat s „politikou izolace osob a stran“.¹⁶⁶ V březnovém článku deník zmiňuje projevy některých německých aktivistů a tvrdí, že se nikterak nelišily od projevů německé opozice. Dne 2. 3. Venkov dokonce píše, že si dovoluje skromnou otázku: „Je vůbec rozdíl mezi vládními a opozičními Němci?“¹⁶⁷ Podobně formulovaný dotaz se navíc objevuje přímo v nadpisu příspěvku.¹⁶⁸ Kromě toho deník zaujímá stanovisko, že rozpory mezi aktivisty a Henleinovci jsou malé.¹⁶⁹

V dubnovém příspěvku Venkov prohlašuje, že se na některé otázky nemůžeme dívat z hlediska ideologického, avšak z „z hlediska státu a světa“. Jinými slovy se prý nelze soustředit pouze na to, zda je nám některá ideologie blízká nebo cizí.¹⁷⁰ Krátce předtím navíc periodikum v článku o vstupu německých křesťanských sociálů do SdP píše: „Tvrdá skutečnost udeřila do očí všechny, kdož od roku 1935 dělili Němce na hodné a zlé, podle svého ideového nazírání.“¹⁷¹ Naproti tomu však deník 22. 6. nepřímo

¹⁶² „Německá sociální demokracie věrna aktivismu“, Právo lidu, 6. 4. 1938, ročník 47, číslo 81, str. 1.

¹⁶³ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, Právo lidu, 23. 7. 1938, ročník 47, číslo 171, str. 1.

¹⁶⁴ Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik - Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR

¹⁶⁵ „Co po volbách?“, Právo lidu, 15. 6. 1938, ročník 47, číslo 139, str. 1.

¹⁶⁶ „Dohodnout se či izolovat“, Venkov, 3. 4. 1938, ročník 47, číslo 79, str. 1.

¹⁶⁷ „Je rozdíl mezi aktivisty a německou opozicí?“, Venkov, 2. 3. 1938, ročník 47, číslo 51, str. 2.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ „Němečtí křesťanští socialisté pro návrhy Henleinovi strany?“, Venkov, 27. 2. 1938, ročník 47, číslo 49, str. 3.

¹⁷⁰ „O čem se dohodovat?“, Venkov, 5. 4. 1938, ročník 47, číslo 80, str. 5.

¹⁷¹ „Také němečtí křesťanští socialisté k sudetoněmecké straně“, Venkov, 25. 3. 1938, ročník 47, číslo 71, str. 3.

odmítá totalitarismus, když uvádí: „Republika Československá může vnitřně být udržena jen jako stát demokratický.“

Na základě příspěvků lze vydedukovat, že postoj Venkova k demokratickým Němcům není příliš příznivý. Již 18. ledna deník píše o jednom z německých sociálních demokratů a jeho „podivném projevu“. Toto slovní spojení se dokonce objevuje přímo v nadpisu.¹⁷² Dobrou, kdy němečtí křesťanství sociálové a Německý svaz zemědělců vstupují do SdP, pak periodikum uvádí, že německý aktivismus právě prodělává další krizi. Píše se tak v již zmíněném příspěvku s názvem „Kolísání v politice aktivistických Němců“.¹⁷³ O pět dní později Venkov doslova tvrdí, „[...] že německý aktivismus, který byl tak slibně zahájen Křepkem a Spinou r. 1926, svou píseň dokončil.“¹⁷⁴ V souvislosti s ne příliš vlídným vztahem tohoto periodika k německým aktivistům v Československu lze zmínit článek „Pro klidné vyřešení problému německého“, kde se píše, že nelze přijmout za správnou podstatu, že by pouhá šestina německé parlamentní reprezentace zastupovala potřeby a zájmy Němců v ČSR ve větší míře než ostatních pět šestin.¹⁷⁵

4.4. Možná východiska pro řešení sudetoněmecké otázky v Československu

V této kapitole bude popsáno, jaké východisko vidí obě periodika v řešení sudetoněmecké otázky v Československu, jaké jsou podle nich možnosti vzájemné dohody mezi Čechy a Němci na tomto území, případně za jakých okolností, a taktéž bude zmíněno, zda jsou pro, či proti autonomii sudetských oblastí.

4.4.1. Právo lidu

V Právu lidu si lze všimnout výroků, které zdůrazňují, že se má německá menšina v Československu velmi dobře. Příspěvek z 18. 2., který o této problematice pojednává, nese dokonce název „Nejsvobodnější Němci na světě“ a v rámci

¹⁷² „Podivný projev německého sociálního demokrata“, Venkov, 18. 1. 1938, ročník 47, číslo 14, str. 2.

¹⁷³ „Kolísání v politice aktivistických Němců“, Venkov, 20. 3. 1938, ročník 47, číslo 67, str. 2.

¹⁷⁴ „Také němečtí křesťanští socialisté k sudetoněmecké straně“, Venkov, 25. 3. 1938, ročník 47, číslo 71, str. 3.

¹⁷⁵ „Pro klidné vyřešení problému německého“, Venkov, 22. 4. 1938, ročník 47, číslo 94, str. 4.

Československého státu se zde píše o nejmodernější a nejdemokratičtější ústavě světa.¹⁷⁶ V článku z 11. 2. s názvem „Menšinový problém máme ústavně vyřešen“ se pak praví, že v tomto státě neexistuje žádný národnostní problém, který by se měl řešit cestou ústavní.¹⁷⁷ Dne 29. 3. navíc Právo lidu uvádí: „[...] v Československu je poměrně nejdokonalejší soubor menšinových práv v praktické platnosti. Shromáždíme je a bude vydán minoritní statut republiky.“¹⁷⁸ V následujících měsících se v Právu lidu podobné formulace nevyskytují tak frekventovaně jako v první třetině roku 1938, avšak 3. 7. zde můžeme najít zmínku, že Československo dalo ze všech států na světě menšinám nejvíce.¹⁷⁹ Je ovšem nutno brát v potaz, že v letních měsících se k této záležitosti Právo lidu vyjadřuje poněkud rázněji.

Dalším výrazným prvkem, který lze v tomto periodiku spatřit, je souhlas se schvalováním některých ústupků pouze za předpokladu, že zůstane zachována demokracie. O tom pojednává například příspěvek z 26. 6. s názvem „Před jednáním o podrobnostech“ kde se vysvětluje, že některé změny budou do jisté míry znamenat přestavbu státu, „jenž bude napříště státem všech národností,“ avšak s podmínkou, že bezpečnost a svrchovanost státu nebudou ohroženy.¹⁸⁰ Zároveň je však tento výrok doplněn poznámkou, že se nestačí k demokracii pouze hlásit.¹⁸¹ Podobné znění má i článek z 29. 3. s názvem „Pozice Československa je pevnější než před středoevropskou krizí“, který pojednává o tom, že pevnými předpoklady čs. menšinové politiky zůstanou opravdová státnost a ústava.¹⁸² V červenci Právo lidu dodává, že při budování rovnoprávnosti menšin musí být kromě demokratického smýšlení zachována i věrnost republice.¹⁸³

¹⁷⁶ „Nejsvobodnější Němci na světě“, Právo lidu, 18. 2. 1938, ročník 47, číslo 41, str. 1.

¹⁷⁷ „Menšinový problém máme ústavně vyřešen“, Právo lidu, 11. 2. 1938, ročník 47, číslo 35, str. 3.

¹⁷⁸ „Pozice Československa je pevnější než před středoevropskou krizí“, Právo lidu, 29. 3. 1938, ročník 47, číslo 74, str. 1.

¹⁷⁹ „O národnostním statutu rozhodne parlament“, Právo lidu, 3. 7. 1938, ročník 47, číslo 155, str. 1.

¹⁸⁰ „Před jednáním o podrobnostech“, Právo lidu, 26. 6. 1938, ročník 47, číslo 139, str. 1.

¹⁸¹ „Chceme hájit nezávislost svého státu a uhájíme ji“, Právo lidu, 22. 5. 1938, ročník 47, číslo 120, str. 1.

¹⁸² „Pozice Československa je pevnější než před středoevropskou krizí“, Právo lidu, 29. 3. 1938, ročník 47, číslo 74, str. 1.

¹⁸³ „V duchu demokracie“, Právo lidu, 28. 7. 1938, ročník 47, číslo 175, str. 2.

Co se autonomie sudetských území týče, ta je Právem lidu výslovně odmítána. V příspěvku s názvem „Lord Runciman v Praze“ ze 4. 8. je tento postoj vysvětlen slovy, že „v demokratickém státě nelze zřizovat menšinový stát totalitní.“¹⁸⁴ Dne 15. 7. Právo lidu v článku „Totalitní území si ve svém státě nezřídíme“ cituje ministra dr. Kroftu, jenž vysvětlil, že ústupky Sudetoněmecké straně mohou poskytnout samosprávu, nikoliv však úplnou autonomii.¹⁸⁵ Dne 27. 8. pak periodikum dodává, že v Československu stejně neexistuje území, které by bylo národnostně jednolitě, což považuje za další z důvodů, proč je autonomie, jak již bylo řečeno, nepřípustná.¹⁸⁶

4.4.2. Venkov

V příspěvku zveřejněném 18. 2. s názvem „Rok od dohody z 18. února 1937“ Venkov uvádí, že „Němci v Československu mají nejlépe zabezpečenou ochranu na rozdíl od všech německých menšin v cizích státech.“¹⁸⁷ Zároveň však v článku „Mluvte lidí pravdu!“ z 25. 1. tvrdí, že je potřeba vztah Československa k menšinám upravit.¹⁸⁸ Konkrétně prohlašuje, že by se mělo pokračovat v duchu přání předsedy vlády, které bylo projeveno v usnesení vlády z 18. února 1937.

Co se dohody Čechů a Němců týče, zmiňuje list 5. 4. projev předsedy vlády Hodži, s nímž dle vyznění textu sympatizuje. Je v něm vyzdvihnuta otevřenost učinit vše, co povede k vzájemnému smíření a uklidnění, avšak prý pouze za předpokladu, že nebude dotčena státní svrchovanost a ústava.¹⁸⁹ V podobném duchu se nese i článek ze 14. 5. s názvem „Národnostní statut v podstatě připraven“, kde Venkov tvrdí, že v rámci přestavby národnostních poměrů v Československu bude vláda bezpodmínečně trvat na respektování všech zákonů a nestrpí žádný teror, ať už národnostní, politický, či jakýkoliv jiný.¹⁹⁰ V příspěvku z 2. 6. s názvem „Československá otázka nestane se sudem prachu“ je pak zmíněné, že „organisace národnostní v tomto státu může se díti

¹⁸⁴ „Lord Runciman v Praze“, Právo lidu, 4. 8. 1938, ročník 47, číslo 181, str. 1.

¹⁸⁵ „Totalitní území si ve svém státě nezřídíme“, Právo lidu, 15. 7. 1938, ročník 47, číslo 164, str. 1.

¹⁸⁶ „Jde o problém hospodářský“, Právo lidu, 27. 8. 1938, ročník 47, číslo 201, str. 1.

¹⁸⁷ „Rok od dohody z 18. února 1937“, Venkov, 18. 2. 1938, ročník 47, číslo 41, str. 3.

¹⁸⁸ „Mluvte lidí pravdu!“, Venkov, 25. 1. 1938, ročník 47, číslo 20, str. 1.

¹⁸⁹ „Cesty k smíru národnostnímu“, Venkov, 5. 4. 1938, ročník 47, číslo 80, str. 1.

¹⁹⁰ „Národnostní statut v podstatě připraven“, Venkov, 14. 5. 1938, ročník 47, číslo 113, str. 1.

pouze na základě úplné rovnoprávnosti.¹⁹¹ Zatímco v dubnu list často píše, že věří v dohodu „mezi námi a Německem“ a že je dobrá vůle dospěti k dohodě je na obou stranách, jako například v již citovaném příspěvku „Cesty k smíru národnostnímu“, v červenci již v jednom ze svých článků Venkov užívá formulaci, jež má lehce odlišné vyznění: „Dobrá vůle je na československé straně, dobrá vůle musí být i na straně národností.“¹⁹² Dne 12. 7. list dokonce dodává, že odpovědnost ponese všechny národnosti.¹⁹³ Výroky z letních měsíců nasvědčují tomu, že touto dobou již periodikum nemá pocit, že by byla snaha na obou stranách stejná. V letních měsících je pak navíc znovu zdůrazňována již zmíněná svrchovanost a taktéž „suverenita našeho státu“, a to například v příspěvku z 27. 7. s názvem „Ve statutu nespočívá nebezpečí války“.¹⁹⁴

K autonomii sudetských území se Venkov nevyjadřuje jednoznačně. Zatímco 18. 3. uvádí citaci, která zní: „Německo nikdy nemůže [si] přát připojení Československa“,¹⁹⁵ na konci srpna sdílí názor, že autonomie je pojem mlhavý a že „nemáme co činiti se slovy a názvy, nýbrž s konkrétními ideami.“¹⁹⁶ Vysvětluje však, že veškeré národnostní otázky by měly být v budoucnosti řešeny prostřednictvím „lokální samosprávy v nejširším rámci“.¹⁹⁷

Závěr

Obě periodika se vyznačovala pluralitou názorů. Právo lidu však na rozdíl od Venkova, jak již bylo zmíněno, vystupovalo jednotně, což je z analýzy na první pohled viditelné. Naproti tomu u Venkova je rozdílnost postojů jasně patrná. Tento deník například na jednu stranu píše, že Československá republika může být zachována pouze jako stát demokratický, na stranu druhou však nedělá rozdíly mezi Sudetoněmeckou stranou, která se otevřeně přihlásila k nacionálnímu socialismu, a demokratickými Němci, a dokonce uvádí, že SdP na německé straně představuje jediného legitimního

¹⁹¹ „Československá otázka nestane se sudem prachu“, Venkov, 2. 6. 1938, ročník 47, číslo 129, str. 3.

¹⁹² „Zásady statutu a jazykového zákona znovu předloženy vládě“, Venkov, 10. 7. 1938, ročník 47, číslo 160, str. 1.

¹⁹³ „Všechny národnosti ponese odpovědnost“, Venkov, 12. 7. 1938, ročník 47, číslo 161, str. 5.

¹⁹⁴ „Ve statutu nespočívá nebezpečí války“, Venkov, 27. 7. 1938, ročník 47, číslo 171, str. 1.

¹⁹⁵ „Kolísání v politice aktivistických Němců“, Venkov, 18. 3. 1938, ročník 47, číslo 65, str. 2.

¹⁹⁶ „Každá nezákonnost bude potřena“, Venkov, 27. 8. 1938, ročník 47, číslo 201, str. 1.

¹⁹⁷ „Československá otázka nestane se sudem prachu“, Venkov, 2. 6. 1938, ročník 47, číslo 129, str. 3.

partnera.¹⁹⁸ Otázkou ovšem zůstává, zda pravým důvodem pro tyto vzájemně vylučující se postoje periodika byla právě ideová roztržitost agrární strany, nebo zda se jednalo pouze o to, že Venkov svůj upřímný postoj nechtěl otevřeně sdílet.

Cílem práce bylo prozkoumat, zda se v postojích periodik k sudetoněmecké otázce nacházely rozdíly. I přesto, že se v některých případech Právo lidu a Venkov shodovaly, celkově k situaci zaujímalý stanoviska odlišná. To lze říci již na základě první části analýzy. Zatímco Právo lidu opakovaně a důrazně psalo, že s Henleinovci se nikdy jednat nebude, jelikož přijetí jejich požadavků by znamenalo odklon od demokracie, Venkov naopak uvádí, že je potřeba vztah k Sudetoněmecké straně normalizovat. K tomuto výroku přidává úryvek k proslovu Rudolfa Berana, jenž pronesl, že nemůžeme považovat všechny Němce za velezrádce jen proto, že se hlásí k určité politické straně.¹⁹⁹ Venkov ovšem uvádí i to, že Henleinovy požadavky vytyčené v Karlových Varech jsou v mnohých směrech nepřijatelné, obecně je však neodmítá. Právo lidu naopak vysvětluje, že ačkoliv jsou některé nároky přijatelné, jejich celkový charakter je neakceptovatelný.²⁰⁰ Značný rozdíl lze také spatřit v článcích z období, kdy SdP ukončila jednání. Zatímco Právo lidu vyzdvihuje, že Československo učinilo vše, co bylo z hlediska zachování míru myslitelné, z čehož je možné vnímat, že si deník uvědomuje blížící se konec diskusí, Venkov naproti tomu v těchto dnech uvádí, že pro dorozumění se Sudetoněmeckou stranou je stále naděje. Navíc ještě 8. září periodikum píše, že jednání s SdP vážně, přitom v tento den již bylo ukončeno.²⁰¹ Zajímavý je také fakt, že zatímco se Právo lidu o členech SdP často vyjadřuje jako o Henleinovcích, Právo lidu využívá pojem německá opozice.

Co se reflexe postoje zahraničí týče, částečně jsou názory obou periodik odlišné, v něčem se však shodují. Právo lidu uvádí, že Velká Británie a Francie nechtějí na československou vládu vytvářet nátlak, zatímco Venkov tvrdí, že prý se obecně ví, že Anglie a Francie naléhají na naši vládu, aby uspokojila požadavky sudetských Němců v co největším možném rozsahu. Obě periodika však popisují, že dle Velké Británie a Francie by mělo jít Československo v plnění Henleinových požadavků co nejdále,

¹⁹⁸ „Požadavky Sudetoněmecké strany“, Venkov, 26. 4. 1938, ročník 47, číslo 97, str. 4.

¹⁹⁹ „Republice přejeme klid a mír uvnitř i na venek“, Venkov, 1. 1. 1938, ročník 47, číslo 1, str. 1.

²⁰⁰ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, Právo lidu, 24. 7. 1938, ročník 47, číslo 172, str. 1.

²⁰¹ „Vyjednávání se Sudetoněmeckou stranou vážně“, Venkov, 8. 9. 1938, ročník 47, číslo 211, str. 2.

ovšem pouze za předpokladu, že nebude narušena suverenita státu. Dle obou deníků vnímá Velká Británie a Francie Karlovarské požadavky jako příliš dalekosáhlé.

U postoje periodik k demokratickým Němcům lze vnímat značný rozdíl. Zatímco Právo lidu je striktně odděluje od členů Sudetoněmecké strany, v případě Venkova tomu tak není. Ten když zmiňuje projevy některých německých aktivistů, tvrdí, že se nikterak nelišily od projevů SdP a že rozpory mezi aktivisty a Henleinovci jsou malé. Právo lidu navíc zdůrazňuje, že si Československo váží loajality a důvěry demokratických Němců a že za nimi bude stát, čímž se potvrzuje, že sociální demokraté skutečně bližší porozumění s demokratickou reprezentací německé menšiny hledali, jak již bylo zmíněno na úplném začátku analýzy. Naproti tomu Venkov uvádí, že nelze přijmout fakt, že by pouhá šestina německé parlamentní reprezentace zastupovala zájmy Němců v ČSR ve větší míře než ostatních pět šestin.²⁰² Zajímavý je také poznatek, že po vstupu německých křesťanských sociálů a Německého svazu zemědělců do SdP Právo lidu uvádí, že roste nový aktivismus²⁰³, zatímco Venkov tvrdí, že německý aktivismus právě prodělává další krizi.²⁰⁴

V analýze se však příliš nepodařilo zachytit jednoho ze zaměřených cílů, a sice zjistit, jaká jsou dle periodik možná východiska z řešení sudetoněmecké problematiky. Bylo vyzorováno, že deníky ve svých článcích často zmiňují, že menšiny v Československu mají oproti menšinám z jiných zemí velmi dobře zabezpečenou ochranu. Oproti Právu lidu však Venkov podotýká, že vztah Československa k menšinám je potřeba upravit.²⁰⁵ Obě periodika také píší, že některé ústupky Sudetoněmecké strany lze provést pouze za předpokladu, že zůstane zachována demokracie, k ní však prý nestačí se pouze hlásit. Zatímco autonomie je Právo lidu odmítána, Venkov se k ní nevyjadřuje jednoznačně. Přesto ovšem v periodikách nebylo konkrétněji diskutováno, jakým způsobem by se sudetoněmecká otázka v Československu měla řešit. Celkově se však záměr práce vyplnil.

²⁰² „Pro klidné vyřešení problému německého“, Venkov, 22. 4. 1938, ročník 47, číslo 94, str. 4.

²⁰³ „O užší spolupráci koaličních stran“, Právo lidu, 26. 3. 1938, ročník 47, číslo 72, str. 1.

²⁰⁴ „Kolísání v politice aktivistických Němců“, Venkov, 20. 3. 1938, ročník 47, číslo 67, str. 2.

²⁰⁵ „Mluvte lidí pravdu!“, Venkov, 25. 1. 1938, ročník 47, číslo 20, str. 1.

Summary

Both periodicals were characterized by a plurality of opinions. However, in contrast to *Venkov*, as already mentioned, *Právo lidu* had a strict editorial line which is visible at first glance from the analysis. In contrast, in the case of *Venkov*, the difference in attitudes is clearly noticeable. For example, *Venkov* writes, on the one hand that the Czechoslovak Republic can only be preserved as a democratic state, but, on the other hand it does not differentiate between the Sudeten German Party, which openly subscribed to National Socialism, and the democratic Germans, and goes so far to state the SdP represents the only legitimate partner on the German side.²⁰⁶ The question remains, however, whether the reason for these mutually exclusive positions was due to the ideological fragmentation of the agrarian party or whether it was deemed pragmatic to not openly share its honest position – in an attempt to increase mass appeal.

The aim of the thesis is to investigate whether there were differences in the attitudes of periodicals to the Sudeten German question. Despite the fact that *Právo lidu* and *Venkov* agreed in some cases, overall they took different positions on the situation. This can already be claimed on the basis of the first part of the analysis. While *Právo lidu* repeatedly and emphatically wrote that there will never be an agreement with Henlein, as accepting its demands would mean a departure from democracy, *Venkov*, on the contrary, states that there is a need to normalize the relationship with the Sudeten German Party. To this statement, *Venkov* adds an extract from a speech by Rudolf Beran who said that we cannot consider all Germans as traitors just because they belong to a certain political party.²⁰⁷ On the other hand, *Venkov* states that Henlein's demands laid down in Karlovy Vary are in many ways intolerable but does not reject them in their entirety. *Právo lidu*, on the other hand, explains that although some claims are acceptable their overall character is unacceptable.²⁰⁸

A significant difference can also be seen in articles from the period, when the SdP ended negotiations. *Právo lidu* emphasizes that Czechoslovakia has done

²⁰⁶ „Požadavky Sudetoněmecké strany“, *Venkov*, 26. 4. 1938, ročník 47, číslo 97, str. 4.

²⁰⁷ „Republice přejeme klid a mír uvnitř i na venek“, *Venkov*, 1. 1. 1938, ročník 47, číslo 1, str. 1.

²⁰⁸ „Je Henleinova strana k dohodě zralá?“, *Právo lidu*, 24. 7. 1938, ročník 47, číslo 172, str. 1.

everything conceivable, in terms of maintaining peace, from which it is possible to ascertain that the newspaper was aware of the approaching end of the discussions. However, Venkov states, in the same period, that there is still hope for an understanding with the Sudeten German side. In addition, on September 8th, the periodical writes that the negotiations with the SdP stagnated, although on this day they had already concluded.²⁰⁹ Also interesting, is the fact that while *Právo lidu* often referred to members of the SdP as “Henleinovci”, *Právo lidu* uses the term “German opposition”.

As far as the reflection of the position of foreign countries is concerned, the opinions of both periodicals are partly different but they agree on some topics. *Právo lidu* states that Great Britain and France do not want to pressure the Czechoslovak government while Venkov claims that it is generally known that England and France are pressing the government to satisfy the requirements of the Sudeten Germans, to the greatest extent possible. However, both periodicals describe that, according to Great Britain and France, Czechoslovakia should go as far as possible in fulfilling Henlein's demands but only on the condition that the sovereignty of the state will not be violated. According to both newspapers, Great Britain and France perceive the Karlovy Vary demands as too far-reaching.

A considerable difference can be perceived in the periodicals' attitude towards democratic Germans. While *Právo lidu* strictly separates them from members of the Sudeten German Party, this is not the case with Venkov. When it mentions the speeches of some German activists it claims that they were in no way different from the speeches of the SdP and that the differences between the activists and Henlein's adherents are not meriting distinction. In addition, *Právo lidu* emphasizes that Czechoslovakia values the loyalty and trust of democratic Germans and will stand behind them, thus confirming that the Social Democrats were indeed seeking closer understanding with the democratic representation of the German minority, as already mentioned at the very beginning of the analysis. In contrast, Venkov states, the idea that only one sixth of German parliamentary representation represents the interests of Germans in Czechoslovakia to a greater extent than the other five sixths cannot be seriously

²⁰⁹ „Vyjednávání se Sudetoněmeckou stranou vážne“, Venkov, 8. 9. 1938, ročník 47, číslo 211, str. 2.

accepted.²¹⁰ It is also interesting to note that after the entry of the German Christian Socialists and the German Farmers' Union into the SdP, *Pravo lidu* states that new activism is growing²¹¹, while Venkov claims that German activism is currently going through another crisis.²¹²

The analysis, however, was not very successful in capturing one of the focused goals, namely, to find out what are were, according to periodicals, the possible solutions to the Sudeten German problem. It was discovered by observation that the newspapers often mentioned in their articles that the minorities in Czechoslovakia had very well secured protection compared to minorities in other countries. However, in contrast to *Právo lidu*, Venkov points out that Czechoslovakia's relationship with its minorities needs to be rearranged.²¹³ Both periodicals also write that some concessions can be made the Sudeten German Party on the condition that concrete steps are taken to preserve democracy, contrary to the mere promises made by the party. While autonomy is rejected by *Právo lidu*, Venkov does not express a clear opinion on it. Nevertheless, the periodicals did not specifically discuss how the Sudeten German question should be resolved in Czechoslovakia. Overall, however, the purpose of the work was fulfilled.

²¹⁰ „Pro klidné vyřešení problému německého“, Venkov, 22. 4. 1938, ročník 47, číslo 94, str. 4.

²¹¹ „O užší spolupráci koaličních stran“, *Právo lidu*, 26. 3. 1938, ročník 47, číslo 72, str. 1.

²¹² „Kolísání v politice aktivistických Němců“, Venkov, 20. 3. 1938, ročník 47, číslo 67, str. 2.

²¹³ „Mluvte lidí pravdu!“, Venkov, 25. 1. 1938, ročník 47, číslo 20, str. 1.

Seznam použité literatury a zdrojů

Knižní zdroje

Beneš Zdeňek, Jančík Drahomír a kolektiv, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948* (Praha: Gallery, 2002).

Beránková, Milena, *Dějiny československé žurnalistiky: Český a slovenský tisk v letech 1918-1944* (Praha: Novinář, 1988).

Brandes Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* (Praha: Argo, 2012).

Brügel Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938* (Praha: Academia, 2006).

Kárník Zdeněk, *Malé dějiny československé 1867-1939* (Praha: Dokořán, 2008).

Končelík Jakub, Večeřa Pavel, Orság Petr, *Dějiny českých médií 20. století* (Praha: Portál, 2010).

Kučera, Jaroslav, *Minderheit im Nationalstaat: Die Sprachenfrage in den tschechisch-deutschen Beziehungen 1918-1938* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1999).

Kuklík, Jan, Němeček Jan, *Od národního státu ke státu národností?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938* (Praha: Karolinum, 2013).

Majewski M. Piotr, *Sudetští Němci 1848-1948: Dějiny jednoho nacionalismu* (Brno: Conditio humana, 2014).

Malíř, Jiří, Marek Pavel a kolektiv, *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004* (Brno: Doplněk, 2005).

Novák Otto, *Henelinovci proti Československu* (Praha: Naše Vojsko, 1987).

Internetové zdroje

Národní muzeum, „Média za první republiky“, http://dvacatestoleti.eu/data/files/MH_ML_4_1R.pdf (staženo 18. ledna 2020).

Tištěná periodika

Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků, 1938

Venkov: orgán české strany agrární, 1938

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Kateřina Holmanová
E-mail:	43701553@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Česko-německá studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	ZS 2019/2020
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2022
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.
Vedoucí práce (povinné):	prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.
Název práce:	Reflexe sudetoněmecké otázky v českém tisku v krizovém roce 1938: Právo lidu a Venkov
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Mým cílem bylo vybrat si téma, které dokáže výrazně odrážet problematiku česko-německých vztahů. Zároveň mě zajímá vývoj strany SdP a její vliv na obyvatelstvo v tehdejších pohraničních oblastech Československa. Stejně tak mě zaujal nápad práce s dobovým tiskem. Mým cílem je vyzorovat, jakým způsobem se český tisk, konkrétně Právo lidu a Venkov, o sudetoněmecké problematice vyjadřovali a jaké podle nich bylo východisko z takzvané sudetoněmecké krize. Pro analýzu bude zvoleno několik tematických oblastí podle toho, o čem tisk pojednával.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Cílem této práce je reflektovat, jakým způsobem se tisk o sudetoněmecké otázce vyjadřoval, jak nahlížel na možnosti jednání se Sudetoněmeckou stranou, případně jaký měla periodika vztah k demokratickým Němcům. Dále je cílem zachytit, jak se podle periodik dívalo na situaci v Československu zahraničí. v neposlední řadě by práce měla reflektovat, jaká možná východiska ze situace deníky viděli.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Jedním z hlavních důvodů vzestupu SdP byla nespokojenost německých voličů s dosavadními německými stranami, které nejenže nedosáhly snížení nezaměstnanosti, ale nevymohly u československé vlády žádné ústupky, co se postavení sudetských Němců týče. Anšlus Rakouska v březnu 1938 měl na vývoj situace v pohraničí velký vliv. Sudetští Němci od té doby vystupovali sebevědoměji a zdravili se se zdviženou pravicí. Cílem SdP bylo neustálé kladení požadavků, které byly pro českou vládu nepřijatelné. 24. dubnu 1938 SdP představila Karlovarský program, kterým strana vyslovila svou náklonost k nacionálnímu socialismu. 1. Května následovaly demonstrace v mnoha sudetoněmeckých oblastech. Od té doby docházelo na mnoha místech ke střetům a fyzickým napadením ze strany přívrženců SdP. Od počátku července probíhala jednání vlády se Sudetoněmeckou stranou o „národnostním statutu“ a o „Náčrtu“ představ SdP. 7. Září přerušila strana pod záminkou ostravského incidentu jednání s vládou. V této fázi došlo ke zosíření celé situace a začalo docházet k častějším útokům. 13. září vyhlásila Pražská vláda v některých městech stanné právo. O 13 dní

později byla vyhlášena mobilizace československé armády a 29. Září byla uzavřena Mnichovská dohoda.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Část teoretická

- Vznik a vývoj SdP
- Klíčové události roku 1938 v Československu
- Dobový tisk za první republiky

Část praktická

- reflexe sudetoněmecké otázky v periodikách Právo lidu a Venkov:
- nahlížení na jednání se Sudetoněmeckou stranou
- znázornění toho, jaký postoj podle periodik zaujímal zahraničí k vývoji této situace v Československu
- jaká možná východiska ze sudetoněmecké krize periodika viděla

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

- Brandes Detlef, Sudetští Němci v krizovém roce 1938 (Praha: Argo, 2012)
- Novák Otto, Henleinovci proti Československu: z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933-1938 (Praha: Naše vojsko, 1987)
- Tauchen Jaromír, Schelle Karel (eds.), Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy (Brno: European Society for History of Law, 2013)
- strana 87, 105, 173
- Majewski, Piotr Maciej, Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu (Brno: Conditio humana, 2014)
- 285, 305
- Beneš Zdeněk, Kural Václav, Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948 (Praha: Gallery, 2002)
- Končelík Jakub, Večeřa Pavel, Orság Petr, Dějiny českých médií 20. Století (Praha: Portál, 2010)
- Lidové noviny
- Právo lidu
- Venkov

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		